

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

«ДОПУЩЕНИЙ ДО ЗАХИСТУ»

завідувач кафедру

професор НУК, д.е.н. Рогов Г.К.

(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «___» _____ грудня 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **Управління фінансовою стійкістю банків**

Виконав: студент групи 6441м

_____ **Глуценко О.В.**

(підпис)

Керівник роботи:

_____ **професор, д.е.н.**

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

_____ **Рогов Г.К.**

(підпис)

Миколаїв – 2020 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА**

Факультет економіки моря

Кафедра _____ фінансів
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
проф., д.е.н. Рогов Г.К.
_____ «27» квітня 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Студенту Глуценко Олені Валеріївні
(прізвище, ім'я по батькові)

Тема роботи «Управління фінансовою стійкістю банків»

Керівник роботи професор, д.е.н. Рогов Г.К.
(науковий ступень, вчене звання, прізвище, ім'я по батькові)

Затверджені наказом ректора № 1041 уч від «27» жовтня 2020 року

2. Термін подачі роботи 08.12.2020р.

3. Вихідні дані по роботі:
Показники роботи досліджуваних банків за 2017-2019рр
Фінансова звітність ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк
Аваль», АТ «ПУМБ» за 2017-2019рр
Нормативно-законодавча база

4. Перелік питань, що належать до розробки:
методичний підхід до комплексної оцінки фінансової стійкості банків на
основі рейтингових показників і визначено на цій основі детермінанти
фінансової стійкості банківської установи в умовах сучасного
інституціонального середовища

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 1. Показники фінансового стану банківського сектору економіки України у 2018-2019рр., 2. Динаміка дотримання економічних нормативів банків в 2018-2019рр., 3. Фінансові показники діяльності банків для розрахунку коефіцієнтів моделі В. Кромона за 2019 р., млн грн., 4. Параметричні коефіцієнти та інтегральний показник фінансового стану за методикою В. Кромона для 3 банків України за обсягом активів., 5. Динаміка показника регулятивного капіталу банків в 2018-2019 рр., 6. Динаміка показників фінансової стійкості ПАТ КБ «Приватбанк» в 2018-2019 рр., 7. Динаміка показників фінансової стійкості АТ "Райффайзен Банк Аваль" в 2018-2019 рр., 8. Динаміка показників фінансової стійкості АТ «ПУМБ» в 2018-2019 рр., 9. Блок даних Regression Summary for Dependent Variable., 10. Блок даних Correlation of Regression Coefficients

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назви етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Систематизація інформації та складання розгорнутого змісту роботи, затвердження його науковим керівником	17.04.2020р.	Виконано
2.	Розробка теоретичного розділу	29.05.2020р.	Виконано
3.	Розробка аналітичного розділу	25.09.2020р.	Виконано
4.	Розробка проектного розділу	20.11.2020р.	Виконано
5.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	01.12.2020р.	Виконано
6.	Розробка автореферату, презентації кваліфікаційної роботи та доповіді	08.12.2020р.	Виконано
7.	Подання кваліфікаційної роботи на попередній захист	08.12.2020р.	Виконано
8.	Подання на кафедру фінансів тексту остаточного варіанту роботи, підписаного її керівником, разом з заявою щодо самостійності виконання роботи та ідентичності друкованої та електронної версії роботи	10.12.2020р.	Виконано
9.	Подання кваліфікаційної роботи рецензенту	18.12.2020р.	Виконано
10.	Подання на кафедру фінансів електронних версії наступних документів у форматі pdf: кваліфікаційної роботи; файлу-опису кваліфікаційної роботи (згідно Додатку до наказу ректора НУК від 19.05.2020 р. за №287-уч); презентації доповіді	18.12.2020р.	Виконано
11.	Подання на кафедру фінансів письмового відгуку та рецензії на кваліфікаційну роботу	21.12.2020р.	Виконано

Студент _____ / _____ /
 (підпис) (ПІБ)

Керівник _____ / _____ /
 (підпис) (ПІБ)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ.....	8
1.1. Сутність фінансової стійкості банків та основні фактори, що впливають на неї.....	8
1.2. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків.....	14
1.3. Функції суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ.....	34
2.1. Сучасний стан банківської системи України.....	34
2.2. Показники фінансового стану банківського сектору.....	41
2.3. Аналіз показників фінансової стійкості банків.....	51
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ.....	62
3.1. Обґрунтування методичного підходу до комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингових показників.....	62
3.2. Дослідження фінансової стійкості банків на основі кореляційно- регресійного аналізу рейтингових показників.....	72
3.3. Актуальні тенденції, перспективи та напрями реформування української системи банківського нагляду.....	85
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Успішне функціонування банківської системи залежить від фінансової стійкості окремого банку, його здатності протидіяти негативному впливу факторів та динамічно розвиватися. Фінансова стійкість окремих банків виступає не тільки гарантом своєчасності розрахунків між господарюючими суб'єктами, але і чинником, що забезпечує довіру до банківської системи приватних вкладників.

Визначальними факторами при формуванні довіри з боку вкладників, партнерів, інвесторів до банків є фінансова стійкість та стабільний їх розвиток. Зокрема, і фінансова стійкість, і стабільний розвиток мають бути не лише короточасними досягненнями банків, а їх стратегічними завданнями, від чого, в свою чергу, залежатиме динамічність ринкових перетворень та підвищення соціальних стандартів, що відображає актуальність теми, а саме подальшу оцінку фінансової стійкості вітчизняних банків.

Значну увагу дослідженню фінансової стійкості підприємства, її оцінці приділили С. А. Святко, Р. І. Міллер, О.І. Барановський, Р.І Шиллер, І.М. Парасій-Вергуненко.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів оцінки фінансової стійкості банків та розробка напрямів її підвищення.

Для досягнення цієї мети в роботі були поставлені наступні задачі:

- розкрити сутність, роль і значення фінансової стійкості банків;
- дослідити існуючі методи оцінки фінансової стійкості банків;
- розглянути сучасний стан банківської діяльності;
- окреслити зміст економічних нормативів діяльності українських банків, порівняти їхні реальні показники з нормативними значеннями НБУ;
- обґрунтувати методичний підхід до комплексної оцінки фінансової стійкості банку на основі рейтингових показників;

- визначити основні фактори фінансової стійкості банку;
- розробити пропозиції щодо підвищення фінансової стійкості банківських установ та системи банківського нагляду.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовою стійкістю банківським сектором.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні основи оцінки фінансової стійкості банків.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань були використані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення – при уточненні сутності, функцій, видів, етапів та принципів фінансової стійкості; системний – при обґрунтуванні концептуальних засад управління фінансовою стійкістю; табличний і графічний – для відображення результатів дослідження; порівняння, узагальнення та систематизації – при дослідженні і оцінці методів діагностики банку з метою прогнозування фінансового стану; комплексно-системний – для вивчення положень вітчизняного законодавства та нормативів з регулювання банківської діяльності.

Інформаційною базою наукової роботи є законодавчі та нормативні акти з питань діяльності банківських установ, офіційні статистичні матеріали, дані звітності досліджуваних банківських установ та Національного банку України, наукові праці вітчизняних вчених, матеріали науко-практичних конференцій та ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретичних засад управління фінансовою стійкістю банку та основних шляхів її зміцнення у ринкових умовах господарювання. До найбільш вагомих результатів, які визначають наукову новизну магістерської роботи, належать такі:

удосконалено:

- формулювання поняття “фінансова стійкість”, під якою слід розуміти інтегральну динамічну якісну характеристику здатності банку ефективно виконувати свої функції і забезпечувати цілеспрямований розвиток за рахунок трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, протидії

впливу зовнішніх і внутрішніх факторів середовища з додаванням таких параметрів як нормативний капітал, платоспроможність, ліквідність і прибутковість в допустимих межах;

розвинуто:

- методичний підхід до комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингових показників і визначено на цій основі детермінанти фінансової стійкості банківської установи в умовах сучасного інституціонального середовища.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні теоретичних висновків і практичних рекомендацій для забезпечення фінансової стійкості окремої банківської установи та банківської системи в цілому.

Основні положення магістерської роботи доповідалися на Всеукраїнських економічних читаннях з міжнародною участю «Перспективи морської економічної діяльності в контексті індустрія 4.0» (Миколаїв, 2020).

Робота складається з вступу, чотирьох розділів, теоретичного, аналітичного та проектного, загальних висновків, списку використаної літератури та чотирьох додатків. В рамках першого розділу розглянуто теоретичні засади управління фінансовою стійкістю банків, а саме сутність поняття фінансової стійкості, методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків, функції суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків. Другий розділ присвячено аналізу банківської системи, а також показників фінансового стану банківського сектору. Третій розділ містить обґрунтування і практичну імплементацію методичного підходу до комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингових показників та рекомендації щодо вдосконалення системи управління фінансовою стійкістю, окреслено сучасні здобутки України у реформуванні банківського нагляду, застереження та рекомендації розвитку цієї сфери.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

1.1. Сутність фінансової стійкості банків та основні фактори, що впливають на неї

Стійкий розвиток економіки, у тому числі її важливої ланки – банківської системи, є ключовою проблемою в умовах глобальних інституційних перетворень. Без стійкої та стабільної банківської системи неможливий розвиток економіки країни і вирішення соціальних проблем. Діяльність банків залежить від багатьох факторів, які так чи інакше впливають на прибутковість, конкурентоспроможність, стабільність функціонування банківської установи, а також на стратегію і тактику її розвитку в конкурентному середовищі. Основоположним поняттям, що найбільш точно відображає проблеми розвитку банківської установи, є її фінансова стійкість. Зважаючи на те, що стійкість є запорукою розвитку банківських установ, в умовах динамічного розвитку вітчизняної економіки дослідженню поняття стійкості банку приділяється значна увага.

Економіку країни неможливо розвивати та вирішувати соціальні проблеми без стійкої та стабільно діючої банківської системи. Кожна банківська установа повинна бути стійкою, щоб забезпечувати ефективне та стабільне функціонування всієї банківської системи. Фундаментальним поняттям, що найбільш точно відображає проблеми банківського розвитку є його фінансова стійкість.

В економічній літературі як вітчизняній, так і зарубіжній, існують різні тлумачення фінансової стійкості банку. Так, С. А. Святко і Г. І. Міллер визначають фінансову стійкість як складову характеристики фінансової

стабільності, її надійності, показниками якої є стійкість капіталу, ліквідність, прибутковість і банківський ризик [1, с.987].

А.І. Барановський трактує поняття фінансової стійкості банку як здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам, підтримувати стабільний баланс і надійність в часі [1, с.987].

Деякі автори, наприклад, А. І. Карпова, І. М. Моргун, визначають фінансову стійкість в рамках певних показників. Тобто вони утворюють групу коефіцієнтів для оцінки фінансової стійкості банку на основі аналізу структури джерел його фінансування [2, с.919].

Р.І. Шиллер стверджує, що фінансова стійкість банку виражає узагальнюючу ефективність усіх компонентів його стійкості і вимірюється системою коефіцієнтів, в першу чергу розміром і структурою власних коштів, рівнем прибутковості, нормою прибутку на капітал, встановленими коефіцієнтами ліквідності, мультиплікативною ефективністю власного капіталу, обсягом створеної доданої вартості. Однак цей підхід не дає розуміння сутності фінансової стійкості, адже зосереджується лише на кількісному вимірі декількох параметрів діяльності банку у певний момент часу[1, с.987].

Н. О. Крейніна трактує поняття фінансової стійкості банку як одну з характеристик узгодженості структури джерел фінансування зі структурою активів. Однак цей підхід, на нашу думку, не є достатньо ґрунтовним та надає можливість отримувати інформацію тільки на теперішній час, без врахування можливостей суттєвих змін у найближчому майбутньому [2, с.919].

І.М. Васькович, В.Н. Живалов, В.М. Кочетков, І.Є. Склеповий, Н. Шелудько під фінансовою стійкістю банку розуміють якісну інтегральну характеристику здатності установи ефективно виконувати свої функції і забезпечувати цілеспрямований розвиток за рахунок трансформації ресурсів та мінімізації ризиків при одночасній протидії впливу зовнішніх і внутрішніх факторів середовища, тобто автори роблять акцент на здатності банку

надавати комплекс специфічних банківських послуг належної якості [2, с.919].

Аналіз економічної літератури показав, що в залежності від контексту дослідження автори по-різному оцінюють зміст фінансової стійкості банку. Деякі автори вважають банк фінансово стійким, якщо результати його діяльності відповідають значенням критеріїв певної системи показників. Інші вважають, що фінансова стійкість може бути досягнута при ефективному фінансовому управлінні банком з урахуванням впливу факторів навколишнього середовища.

Сучасні трансформації, що відбуваються у банківській сфері, значно підвищують конкуренцію на фінансовому ринку і загострюють проблему забезпечення фінансової стійкості банків. Це потребує узагальнення та певної конкретизації окреслених теоретичних підходів до визначення сутності фінансової стійкості. З огляду на викладене вище, під фінансовою стійкістю банку доцільно розуміти інтегральну динамічну якісну характеристику здатності банку ефективно виконувати свої функції і забезпечувати цілеспрямований розвиток за рахунок трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, протидії впливу зовнішніх і внутрішніх факторів середовища з додаванням таких параметрів як нормативний капітал, платоспроможність, ліквідність і прибутковість в допустимих межах.

Банківська фінансова стійкість має забезпечуватися як в тактичній, так і в стратегічній перспективі. З урахуванням сучасних тенденцій розвитку фінансового ринку та поширення глобалізаційних процесів, а відтак появою нових ризиків та можливостей, банки мають швидко пристосовуватись до нових реалій та змінювати свої тактики та стратегії не тільки для виживання в конкурентному середовищі, а і завоювання нових позицій та освоєння нових сфер діяльності.

Усе це призводить до необхідності якомога точніше визначати можливі загрози та більш ефективно використовувати наявні переваги, а отже враховувати якомога більше факторів, що можуть вплинути на стійкість

банківської установи на ринку та, як наслідок, – на перспективи її подальшого ефективного та прибуткового функціонування. Існує багато чинників, які мають вплив на стійкість банківської діяльності. Залежно від якісних характеристик цих факторів і їхнього впливу вони можуть вважатися негативними або позитивними.

Єфремова Н. Ф, Золотарьова О. В., Грозан Ж. О. у своїй роботі зазначають, що на фінансову стійкість банку впливають екзогенні та ендогенні фактори. Але на їхню думку, найбільше значення на фінансову стійкість банку здійснюють саме внутрішні фактори, такі як: змістовність банківської стратегії, рівень професійної кваліфікації персоналу, рівень банківського менеджменту та достатність капіталу [2, с. 919].

На думку В.В. Коваленко, на зниження фінансової стійкості банківської системи найчастіше можуть впливати такі фактори: високі кредитні ризики, в основному викликані недостатньо ефективною структурою економіки; фінансове становище кредитних організацій, що працюють з банками; зростання ризиків і цін в певних сегментах фінансового ринку; значні труднощі з погашенням іноземних кредитів, залучених у попередніх роках; помітно низька якість ресурсів і рівень капітальної бази банків; проблеми рефінансування банків; політичне втручання в роботу банківської системи [3].

До факторів зниження рівня банківської активності Барановський О. І. додає такі: значне зниження банківських активів; втрачена довіра з боку клієнтів, що зумовлює відтік коштів по депозитах, зниження ліквідності та капіталізації, скорочення ресурсної бази банків; значне зростання процентних ставок; збільшення обсягу неповернутих валютних кредитів; виникнення складнощів при залученні нових інвестицій, які зумовлені кризами фінансових ринків Європи; поява ризиків в кредитуванні, які зумовлені неефективністю структури в економіці [4, с.98]. На рис. 1.1 наведено комплексну схематичну класифікацію факторів які впливають на фінансову стійкість банку.

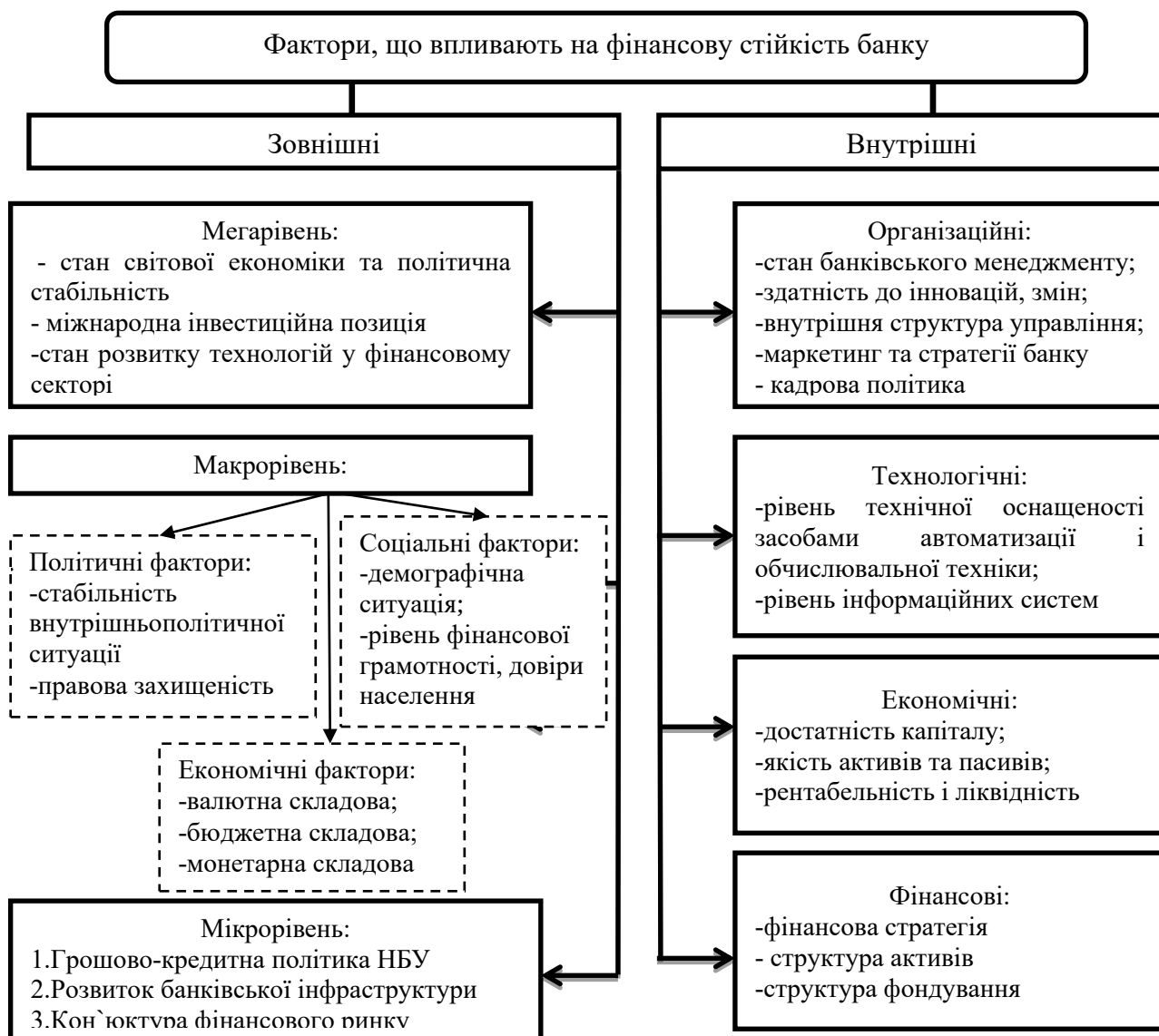

Рис. 1.1. Фактори, що впливають на фінансову стійкість банку

Більшість з цих факторів є загальними для всіх банківських установ, тому вони чуттєво впливають на досягнення банками стану фінансової стійкості. Особливу увагу необхідно звернути на виявлення зовнішніх чинників, що мають вплив на банківську систему, які не залежать від роботи банку, фактори впливу мікро-, макро- та мегасередовища, і внутрішніх чинників, які визначаються якістю функціонування банківської установи.

Варто зазначити, що досягнення зовнішньої фінансової стійкості є метою будь-якої банківської установи, оскільки вона забезпечує стабільну доходність. Досягнення зовнішньої фінансової стабільності може бути результатом успіху установи, але також може бути частиною стратегії розвитку уряду, якщо ринкова одиниця повинна реалізовувати цільові

програми або надавати кошти. Було б неправильно говорити, що тільки через існування можливого адміністративного важеля успішний банк може досягти зовнішньої фінансової стійкості. Високий рівень корупції і низька надійність державних облігацій затьмарюють ефективність установи при ухваленні рішення про її лістинг [5, с.187].

Таким чином, досконала класифікація факторів, що формують і впливають на стійкість банку, може забезпечити більш повний та всебічний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування банку в теперішньому часі та на майбутнє, а також дасть змогу адекватно і, головне, вчасно реагувати на можливі загрози і використовувати наявні переваги. Більш того, це уможлиблює покращити підходи до оцінки стійкості банку.

Проаналізувавши теоретичні засади фінансової стійкості, слід зазначити, що науковці не дійшли до єдиної думки при визначенні даного поняття. Але, узагальнюючи різні точки зору, можна зробити висновок, що фінансова стійкість є невід'ємною якісною характеристикою банку щодо ефективного використання ним своїх ресурсів та відповідності його діяльності узагальнюючим нормативним показникам, які визначають спроможність банку витримувати вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Окрім цього слід враховувати, що на фінансову стійкість впливає ряд як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Аналіз зазначених факторів є необхідним для визначення проблемних зон у роботі банку, адже уможлиблює вчасне прийняти рішень, щодо забезпечення його фінансової стійкості та підвищення ефективності функціонування. Для того щоб забезпечити фінансову стійкість банківської системи потрібно своєчасно та якісно оцінювати її фінансовий стан, виявляти наявні та потенційні ризики, що супроводжують її функціонування; здійснювати стрес-тестування. Це сприятиме формуванню спроможності системи запобігати кризовим явищам на ранньої стадії їх виникнення.

1.2. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків

Для того щоб управляти фінансовою стійкістю банків потрібно об'єктивно визначити сучасний і бажаний стан, скоординувати керування фінансовими ресурсами банків. Управлінські рішення повинні такими, щоб вони сприяли та забезпечувати фінансову стійкість. Це мож бути впорядковано і відображено в уже сформованому цілісному механізмі. Цим механізмом є механізм, який зумовлює управління фінансовою стійкістю банків, що може бути формою її практичного забезпечення.

Необхідність і мету наявності механізму управління фінансовою стійкістю банків обумовлена проблемою практичного забезпечення фінансової стійкості банків як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях для їх належного функціонування та сталого розвитку, з одного боку, а також, щоб створити базові передумови для виконання банками своїх функцій, реалізації ролі в економіці з іншого, що позначається на надійності банківської системи в цілому, на економічному розвитку країни і швидкості ринкових перетворень в процесі суспільного відтворення. Необхідність механізму управління фінансовою стійкістю банків зумовлена змістом поняття «фінансова стійкість».

Поняття «механізм» традиційно розуміється як поняття «способу дії певної системи, а саме реалізації функцій її окремих елементів». Управління фінансовою системою банків – це механізм, який може бути способом функціонування окремої системи, тобто реалізує функції її окремих елементів. Управління фінансовою стійкістю банків є механізм, який може бути визначений як деяка сукупність методів та інструментів управління, що застосовуються суб'єктами управління і направляються на те, щоб забезпечувати фінансову стійкість банків. Цей механізм управління фінансовою стійкістю є цілісною системою пов'язаних між собою елементів, які відображають відповідні заходи банківського менеджменту з управління фінансовою системою банків.

Механізм управління фінансовою стійкістю включає, крім об'єктів, суб'єкти управління (зовнішні і внутрішні). Зовнішні на макроекономічному рівні представлені органами законодавчого, фінансового контролю та державного регулювання, головне місце серед яких належить центральному банку.

Крім методів, у механізмі значне місце належить інструментам управління, які використовуються суб'єктами управління фінансовою стійкістю банків. Економічні та адміністративні інструменти застосовуються органами банківського нагляду, регулюючими органами і наглядовими органами для забезпечення фінансової стабільності банків. Важливим моментом є вплив грошово-кредитної політики центрального банку, встановлення економічних стандартів діяльності, аудит, підвищення прозорості банківських фінансових звітів і прийняття відповідних заходів щодо реконструкції банківських установ.

Важливу роль в процесі управління фінансовою стійкістю банків грає організаційна структура банку, а також рівень зв'язків як між елементами структури, так і з клієнтами, акціонерами банку. Зокрема, від того наскільки забезпечено єдність інтересів, цілеспрямованість дій управлінців, буде залежати ефективність процесу управління фінансовою стійкістю. Отже, робота даного механізму значною мірою обумовлена рівнем організаційної стійкості банку.

Механізм управління фінансовою стабільністю не є статичним утворенням, але постійно динамічно розвивається. Необхідно взяти до уваги особливі економічні умови, в яких працює банк, і, виходячи з змін економічного середовища, вносити зміни в механізм управління фінансовою стійкістю і впроваджувати заходи адаптації.

Ефективність цього механізму залежить від ступеня впорядкованості його елементів, їх взаємодії і відносин до досягнення головної мети.

Важливою умовою ефективного функціонування механізму управління фінансовою стійкістю банків є дотримання останнім комплексу правил, який повинен включати:

- принцип єдності дій та способів досягнення мети суб'єктів, які керують даними механізмом;
- принцип комплексності процесу управління фінансовою стійкістю, що включає перераховані етапи;
- принцип єдності тактики і стратегії в процесі управління фінансовою стійкістю з метою забезпечення його безперервності;
- принцип взаємозв'язку і взаємозалежності елементів механізму управління фінансовою стійкістю банків, що полягає в тому, що функціонування одного елемента визначає специфіку дій іншого, а взаємовплив і доцільність всієї сукупності елементів визначає ефективність процесу управління фінансовою стійкістю;
- принцип гнучкості механізму і процесу управління фінансовою стійкістю банку дозволяє адаптуватися до можливих змін на фінансовому ринку [6, с. 73-75].

Одне з важливих завдань аналітиків банку - своєчасна діагностика ймовірності початку кризового стану, що дозволяє розробити відповідний план дій щодо поліпшення фінансового стану банку. В наданні такої інформації зацікавлені представники менеджменту і акціонери банку, регулятор і зовнішні користувачі (клієнти, вкладники, представники державних дослідницьких центрів та перспективи в банківському секторі). Для банку важливо вибрати існуючі або розробити власні інструменти раннього попередження на основі інсайдерської і публічної інформації, використання якої дозволяє оцінити рівень стійкості банку. Зовнішніх користувачів цікавить можливість такої віддаленої оцінки в умовах обмеженості інформації.

У національній та світовій практиці існує безліч широко визнаних інструментів моніторингу і оцінки фінансової стабільності, які можуть

використовуватися національними регулюючими органами і банками. Крім того, банки і рейтингові агентства використовують власні методи. Існують такі типи інструментів оцінки фінансової стійкості банків:

- рейтингові системи;
- системи аналізу фінансових коефіцієнтів і однорідних груп;
- статистичні моделі раннього передбачення;
- системи комплексної оцінки;
- інструменти макро- і мікропруденціального аналізу.

Рейтингова оцінка банківської установи характеризує ступінь її платоспроможності та фінансової стійкості, здатність своєчасно і в повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов'язаннями. Інформаційними джерелами для проведення такого аналітичного дослідження можуть виступати бухгалтерська звітність, результати інспекційних перевірок наглядових органів структурних підрозділів і банку в цілому, висновки незалежних аудиторських фірм, дані експертних оцінок.

В процесі проведення рейтингової оцінки, здійснюється перевірка відповідності нормативів і показників встановленим граничним значенням, аналізується рівень ефективності управління активами і пасивами, ризиками і організацією в цілому. Результатом такої оцінки є підсумковий рейтинг, який дозволяє визначити місце банку в банківському секторі в порівнянні з іншими, здійснивши попереднє ранжування за ступенем прояву заданого ознаки в залежності від типу і цілей рейтингу.

Рейтинг класифікується за наступними критеріями: за типом власності (державні і недержавні); за місцем знаходження (міжнародні та національні); за ступенем прозорості (відкриті і закриті); за методом побудови (бальні та індексні); за способом оцінки (експертні, бухгалтерські та змішані); за формою спостереження (дистанційні та комбіновані) [7, с. 26].

Найвідомішою в світі рейтинговою системою не дистанційного типу для оцінки устійчivosti банків є *CAMELS*. Вона була розроблена наглядовими за діяльністю органами США – Федеральною резервною системою,

Управлінням контролера грошового обігу і Федеральною корпорацією страхування депозитів. Системою передбачено аналіз таких груп показників як достатність капіталу(*“C”-capital adequacy*), якість активів(*“A”-asset quality*), фактори управління(*“M”-management*), доходи(*“E”-earnings*), ліквідність(*“L”-liquidity*) і чутливість до ризику (*“S”-sensitivity to risk*). (табл. 1.2)

Таблиця 1.1

Параметри системи *CAMELS*

Назва параметра			Характеристика параметра
<i>C</i>	<i>capital adequacy</i>	достатність капіталу	характеризує достатність капіталу для покриття зовнішніх ризиків
<i>A</i>	<i>asset quality</i>	якість активів	визначає ступінь ризикованості активів банку
<i>M</i>	<i>management</i>	менеджмент	оцінює якість банківського менеджменту на основі оцінки всієї фінансової звітності й визначення результатів діяльності
<i>E</i>	<i>earnings</i>	доходи	визначає достатність доходів для розвитку банку в майбутньому та формування резервів для покриття очікуваних ризиків
<i>L</i>	<i>liquidity</i>	ліквідність	визначає ступінь спроможності банку виконувати свої зобов'язання
<i>S</i>	<i>sensitivity to risk</i>	чутливість до ризику	оцінює вплив ринкового ризику на прибутковість та капітал банку

Оцінка проміжних (по кожному з розглянутих компонентів) і підсумкового (композитного) результатів здійснюється за п'ятибальною шкалою від 1 до 5. Найвищий рейтинг "1" відповідає високому рівню ризик-менеджменту і найменшій мірі занепокоєння з боку наглядових органів, низький рейтинг "5" - низького рівня продуктивності, неадекватності методів, застосовуваних для управління ризиками, а також високий ступінь занепокоєння з боку наглядових органів.

Перевагою *CAMELS* є комплексний підхід до всебічного аналізу діяльності банку, що враховує вплив організації управління і ринкових ризиків на функціонування банку. Оскільки системою визначені основні принципи і правила оцінки в цілому, користувачів привертає її гнучкість, що

містить у можливості вибору складу набору показників в залежності від поставлених цілей. Система дозволяє наглядовим органам ранжувати банки за ступенем їх стійкості і приймати відповідні рішення про необхідність втручання [8, с. 1-2].

Рейтингова система *CAMELS* на сьогоднішній день відповідає основним Базельським принципам і служить в багатьох країнах орієнтиром для вдосконалення або розробки наглядовими органами власної системи. Її переваги зумовили широке поширення в світі. Так, наприклад, ця система адаптована з урахуванням відповідних національних особливостей банківської системи і використовується в таких країнах, як Австрія, Польща, Україна, Чехія та інші [8, с.1-2].

Системи аналізу фінансових коефіцієнтів і однорідних груп допомагають дистанційно здійснювати наглядовими органами моніторинг фінансового стану банків. Мета застосування цих систем полягає в ранньому виявленні ознак погіршення стану банку. Мінімальний набір індикаторів в системі в основному представлений групами показників, аналогічними груп дистанційної рейтингової системи *CAEL* [14, с.19]. Гранична межа кожного коефіцієнта, виходячи за яку банк підпадає під пильний нагляд контролюючих органів, може визначатися як на основі офіційно визнаних нормативів, так і емпіричним шляхом.

Аналіз порівняння фактичних значень коефіцієнтів з допустимими дозволяє виявити причини появи відхилень і прийняття відповідних управлінських рішень. Граничні межі коефіцієнтів можуть відрізнятися в залежності від особливостей діяльності різних типів банків. Тому розподіл банків за певним критерієм на групи, тобто застосування систем однорідних груп, і визначення оптимальних значень окремо для кожної групи, є важливою складовою застосування систем аналізу фінансових коефіцієнтів і однорідних груп. Критерієм поділу на групи може виступати розмір активів, спосіб формування статутного капіталу, характер і територія діяльності.

Для здійснення комплексного аналізу фінансової стійкості вітчизняних банків доречно застосовувати наступні групи показників [9]:

- коефіцієнти капітальної стійкості;
- коефіцієнти ділової активності;
- коефіцієнти ефективності управління банком;
- коефіцієнти ліквідності банку.

Системи комплексної оцінки ризиків спрямовані на всебічну оцінку банківських ризиків. Банк розглядається як складна ієрархічна структура, кожної складової якої притаманні певні ризики. Застосування систем є трудомістким і вимагає багато часу. Вперше названі системи були введені в Великобританії і Нідерландах.

Система *RATE* (13, с. 1, 16), що використовується наглядовими органами для моніторингу окремого банківської установи на основі систематичної оцінки ризиків, включає в себе наступні вісім етапів: ідентифікація ключових підрозділів, ризик яких може суттєво вплинути; збір інформації; попередня оцінка ризиків; здійснення перевірки; підсумкова оцінка ризиків; підготовка програми нагляду; забезпечення погодження; формальний зворотний зв'язок з банком.

Попередня оцінка ризику передбачає дослідження дев'яти факторів (*CAMELBCOM*) капітал, активи, ринковий ризик, прибутковість, зобов'язання, бізнес, фактори контролю, організації та менеджмента. Застосування цієї системи вимагає тісної співпраці всіх підрозділів банку з представниками контролюючого органу. Підсумкова ризику банку, вказує на рівень і напрямки ведення бізнесу та управління ризиками, хоча публічно і не розголошується, обговорюється з керівництвом банку для внесення відповідних змін до регулювання банку.

Серед технік багатоваріантного аналізу для оцінки фінансової стійкості крім традиційних імовірнісних методів застосовують також багатфакторний аналіз. На його основі американський вчений Е. Альтман в 1968 запропонував модель, яка займає досить важливе місце для оцінки

ймовірності настання краху підприємства. Модель стала відправною точкою для багатьох наступних досліджень і розробок.

Набувають популярності інтегральні методи, що дозволяють дистанційно здійснити оцінку фінансової стійкості банку за допомогою розрахунку агрегованого кількісного показника, який порівнюють з аналогічними значеннями інших банків. Статистичні моделі раннього передбачення, дозволяють оцінити зміни фінансового стану банку в майбутньому і часу, що передує цим змінам, є зручним інструментом для дослідження фінансової стійкості банку. Недоліком цих моделей вважаємо недостатнє врахування якісних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Інструментами макро- і мікропруденціального аналізу індикаторів фінансової є системи стійкості і системи стрес-тестування банку. Стрес-тестування [10, с. 5] передбачає використання ряду методів, які використовуються для оцінки вразливості портфеля банку до основних змін в макроекономічному середовищі.

Вхідними характеристиками стрес-тестів можуть бути як макроекономічні індиктори (рівень економічної, геополітичної і політичної стабільності, коливання курсу національної валюти щодо інших валют, відкритість міжбанківського ринку, стійкість фінансового ринку, зміна процентних ставок, ймовірність знецінення майна, яке знаходиться під заставою та інші), так і мікроекономічні (наприклад, можливість доступу банку до зовнішніх джерел підтримки ліквідності, конкурентна позиція банку).

Банкам доцільно здійснювати стрес-тестування за такими ризиками як кредитний, ліквідності, ринковий (валютний, зміни процентної ставки) і операційний.

Міжнародний валютний фонд [11, с. 3] рекомендує проводити стрес-тестування в два етапи:

ідентифікація найбільш вразливих і проблемних місць і подальша побудова сценарію в макроекономічних рамках;
виконання чисельного аналізу, розгляд другорядних факторів, узагальнення та інтерпретація результатів.

МВФ розрізняє три методи:

1) аналіз чутливості, метою якого є визначення реакції банківських портфельів на зміни у відповідних економічних змінних, таких як, наприклад, процентні ставки і обмінні курси;

2) сценарний аналіз, метою якого є оцінка стійкості фінансового інституту і фінансової системи до виключного, але ймовірного сценарію (оптимістичного або песимістичного);

3) аналіз «поширення інфекції», метою якого є визначення впливу потрясінь від індивідуальних ризиків на всю фінансову систему в цілому [12, с. 5].

Системи індикаторів фінансової стійкості і системи стрес-тестування банку хоча різні, але виступають взаємодоповнюючими підходами до оцінки ризиків фінансової стійкості. Системи індикаторів фінансової стійкості можуть використовуватися перед застосуванням стрес-тестів з метою виявлення слабких місць для подальшого їх детального вивчення. Вони допомагають здійснювати постійний безперервний моніторинг за діяльністю і поточним станом банку.

В цілому, проведене дослідження сучасних методів оцінки фінансової стійкості банків дає підстави стверджувати, що єдиної методики аналізу не існує, що підтверджується постійною динамікою глобалізації ринку. Крім того, останнім часом для оцінки стійкості банківських установ мають значення оцінки макроекономічні тенденції і системні банківські ризики.

1.3. Функції суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків

Завдяки пошуку раціональних та ефективних форм державного втручання у банківську діяльність регулювання набуває ознак систематизації з визначенням ролі банківської системи в економіці.

Регулювання банківської діяльності - це, перш за все, створення законодавчої бази та прийняття законів, які регламентують діяльність банків, погодження положень щодо функціонування банків у вигляді нормативних документів. Чинне законодавство та нормативні положення визначають таку межу поведінки банківських установ, яка сприяє ефективнішому та надійнішому функціонуванню банківської діяльності.

Основну мету регулювання банківської системи викладено у Законі України «Про банки і банківську діяльність» [15] – це правове забезпечення стабільної діяльності і розвитку банків України, забезпечення захисту інтересів вкладників і клієнтів банків та сприятливих умов для розвитку економіки України.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України» [16] банківське регулювання – функція Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, які регулюють функціонування банків, визначають порядок здійснення банківського нагляду, загальні принципи банківської діяльності, відповідальність за порушення банківського законодавства. Реалізація цієї функції відбувається згідно з статтею 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» у формі адміністративного регулювання.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про Національний банк України», банківське регулювання ґрунтується на функціях НБУ, оскільки він регулює функції банків. Реалізація функції заснована на статті 66 Закону України «Про банківську і банківську діяльність» в формі адміністративного регулювання.

Стаття 66 Закону України «Про Національний банк України» передбачає, що НБУ здійснює державний контроль банківських установ в наступних формах:

1. Адміністративне регулювання: дозвіл на право діяльності банківських установ; встановити максимальну ефективність банку; застосувати санкції; контроль за функціонуванням банків; рекомендації щодо функціонування банківських установ.

2. Індикативне регулювання: встановлення обов'язкових економічних стандартів; визначення необхідних резервів для банківських установ; визначення нормативів скорочення резервів для покриття ризиків від активних банківських операцій; рефінансування банківських установ; імпорتنний і експортний капітал.

Індикативні методи регулювання, які викладені у статті 25 Закону України «Про Національний банк України» виступають методами грошово-кредитної політики НБУ.

Регулювання банківської системи – це суб'єктивно-об'єктивний процес, існування якого визначається межами динамічної зміни середовища функціонування банківської системи, що здійснюється за допомогою методів і притаманних їм інструментів для досягнення визначеної цілі.

Відповідно до окреслених чинників, які впливають на рівень фінансової стійкості банків (мета, макрорівень, мікрорівень) суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків розглядати за такими ж ознаками. Ієрархія суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків представлена у таблиці 1.2.

Кожний з виділених суб'єктів на макрорівні системи управління фінансовою стійкістю банків прямо чи опосередковано впливає на:

1) стратегічне управління (прогнозування та планування) розвитком банківської системи країни в цілому як елемента управління фінансовою стійкістю банківської системи;

2) управління поточним функціонуванням та розвитком всіх банківських установ шляхом формування обов'язкових для всіх банків правил та ключових якісних та кількісних обмежень використання процесів залучення та розміщення фінансових ресурсів з врахуванням вимог міжнародних регуляторів, тобто мета системи;

3) оперативне управління фінансовими ресурсами та активами окремих банків, що знаходяться в кризовій ситуації.

Таблиця 1.2

Ієрархія суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків

№ пор.	Рівень суб'єкту	Суб'єкти
1.	Метарівень: міжнародні регулюючі суб'єкти управління фінансовою стійкістю	Міжнародний валютний фонд, Європейський банк розвитку і реконструкції, Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з банківського нагляду, FATF, центральні банки світу, Міжнародний банк реконструкції та розвитку
2.	Макрорівень: а) загальнодержавні суб'єкти управління фінансовою стійкістю; б) внутрішньосистемні суб'єкти управління фінансовою стійкістю	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Судові органи Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України, Антимонопольний комітет України, Державна служба статистики України
3.	Мікрорівень: внутрішньобанківські суб'єкти управління фінансовою стійкістю	Рада директорів банку, Правління банку, Спостережна рада банку, ризик-менеджмент банку, внутрішньобанківський аудит, комітет з управління активами і пасивами, комітет антикризового менеджменту

МВФ, виконуючи функції нагляду, технічної допомоги та кредитування, допомагає країнам проводити обґрунтовану і відповідну умовам економічну політику.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) реалізує захисну функцію, яка включає в себе підтримку довгострокових інвестицій, фінансову стабільність позичальників, стимулювання заходів щодо прийняття інституційних реформ; стабілізаційну функцію через зміцнення фінансового ринку, підтримку розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій.

Банк міжнародних розрахунків (БМР) виконує регулюючу функцію, яка включає сприяння співробітництву центральних банків країн-учасниць; спрощує міжнародні фінансові розрахунки; сприяє виконанню міжнародних фінансових угод і вирішення питань міжнародної заборгованості.

Базельський комітет з банківського нагляду виконує регулюючу і стабілізаційну функції, які мають прояв у зміцненні фінансової стабільності шляхом здійснення ефективного банківського нагляду та розробці широкого переліку вказівок та рекомендацій щодо банківського нагляду.

При визначенні функцій загальнодержавних суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків слід виходити з того, що Національний банк України посідає одну з ключових позицій у механізмі управління банківською системою.

Необхідність існування центрального банку пов'язана з потребою грошовокредитного регулювання та державним контролем за станом банківської системи, економічною потребою в стабільному і безпечному функціонуванні всієї системи фінансових інститутів, запобігання кризовим явищам, забезпеченні стійкості їх діяльності та довіри кредиторів і вкладників.

В ринкових умовах саме центральні банки матимуть можливість визначати політику фінансового ринку і впливати на економічний процес компанії. В абстрактному вигляді влада Національного Банку України

набуває ознак публічності, але виділити її на законодавчому рівні неможливо, оскільки її чинники визначаються ринковими умовами.

З огляду на вищезазначене формування функціональних напрямів та засобів управлінської діяльності центральних банків повинно виходити із завдань державного управління на грошовому ринку, які в основному залежать від економічної, правової політик усієї держави та закріплюються на її законодавчому рівні.

Згідно з Конституцією України Національний банк України є незалежним від інших органів влади і має своєрідне монопольне право на регулювання банківської діяльності. При цьому деякі сфери діяльності банківських установ регламентуються іншими державними органами, зокрема Державною фіскальною службою України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку тощо.

До основних функцій Національного банку України у процесі управління фінансовою стійкістю банків слід віднести наступні: встановлення цільових орієнтирів для динамічного розвитку банківської системи; взаємоузгодження дій з іншими суб'єктами управління для забезпечення фінансової стійкості банків; відновлення довіри до банківської системи з боку вкладників і інвесторів; активізація діяльності банків із залучення коштів та їх трансформації у кредити для реального сектора економіки; поглиблення інтеграції банків у світовий фінансовий простір; адаптація законодавчої та нормативно-правової баз України до вимог законодавства Європейського Союзу і Базельського комітету з питань банківського нагляду і регулювання.

Кабінет Міністрів України відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 № 794-VII [17] виконує регулюючі функції, а саме: забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової політики, що впливає на рівень фінансової стійкості банківської системи; розробку і виконання

загальнодержавних програм; спрямування та координацію роботи Національного банку України у сфері валютного регулювання при здійсненні валютного контролю, прийняття від НБУ пропозицій щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання його функцій; приймає рішення про надання банкам статусу державного.

Верховна Рада України відповідно до Конституції України виконує регулюючі та контрольні функції, а саме: призначення та звільнення з посади Президента НБУ; звітність НБУ два рази в рік про стан грошового ринку в країні; НБУ має непряний вплив на здійснення державного контролю в сфері фінансових послуг з боку Верховної Ради України у зв'язку з його законодавчою діяльністю, зокрема, в питанні встановлення виключно на підставі законів України принципів створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків, статусу національної валюти, а також статусу іноземних валют на території України. НБУ є учасником бюджетного процесу, розробляючи основні принципи грошово-кредитної політики, вносить їх на затвердження до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Міністерство фінансів України відповідно до положення «Про Міністерство фінансів України» від 20.08.2014 №375 [18] виконує регулюючі, контролюючі і стабілізуючі функції: забезпечення концентрації фінансових ресурсів, зокрема банківської системи, на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України; здійснює в установленому порядку випуск облігацій внутрішньої і зовнішньої державних позик, казначейських зобов'язань та інших державних цінних паперів, передбачених законодавством, визначає обсяг їх емісії за строком погашення у межах загального обсягу емісії, розміщення яких здійснюється через банківську систему; готує пропозиції щодо основних засад грошово-кредитної політики України, поліпшення стану розрахунків і платежів; розробляє у межах своїх повноважень пропозиції щодо удосконалення валютних, фінансових,

кредитних відносин з іншими державами, забезпечує підготовку та реалізацію спільних проектів з цих питань.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі відповідно до Положення «Про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства» від 11 вересня 2019 р. № 838 [19] виконує функції регулювання, координації і контролю: розробляє пропозиції щодо розробки та впровадження Державної цінової політики, сприяє розвитку ринкових відносин, конкурентного середовища і створює умови для функціонування підприємств всіх форм власності; забезпечує реалізацію державної політики в галузі технічного регулювання та захисту прав споживачів; реалізацію державної політики в галузі технічного регулювання та захисту прав споживачів; реалізацію державної політики в галузі співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, розробляє заходи щодо детенізації економіки і контролює їх виконання; аналізує вплив ринку банківських, валютних, пайових, страхових та інших фінансових послуг на економічний розвиток держави.

Судові органи виконують контрольну функцію через здійснення судового контролю актів НБУ щодо державного контролю у сфері банківських послуг. До третьої групи суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків відносять внутрішньосистемні.

Асоціація українських банків (АУБ) сприяє розвитку банківської діяльності і виконує функції захисту і заохочення. АУБ бере участь у законотворчій діяльності Верховної Ради України з розвитку банківської системи, організовуючи професійну роботу за українськими рахунками для стимулювання розвитку інвестиційної діяльності, окремих видів інформаційних технологій, забезпечення участі банківської системи в роботі на фондовому ринку, за рахунок поліпшення оподаткування банків, протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

АУБ виконує функції підвищення суспільної довіри до банківської системи, формує принципи поведінки банків, засновані на діловій етиці,

допомагаючи поліпшити економічний стан банківської системи та її стабільність, запобігаючи штучне банкрутство банків через втручання держави в їх діяльність.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку виконує координаційні, контрольні та регулюючі функції, а саме: координацію функціонування НБУ щодо діяльності ринку цінних паперів та їх похідних в Україні; допомога в адаптації національного ринку цінних паперів до міжнародних стандартів, в реалізації державного законодавства і в моніторингу випуску та обігу цінних паперів та їх похідних інструментів в банківській системі, захист прав інвесторів шляхом застосування заходів щодо уникнення порушення законодавства на ринку цінних паперів.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) це спеціалізована державна установа, яка виконує захисну і контрольну функції, визначає порядок відшкодування вкладів учасників Фонду.

Учасниками Фонду є банківські установи і філії іноземних банків, які входять до Державного реєстру банків, який веде НБУ, та мають дозвіл на право займатися банківською діяльністю. Банківські установи та філії іноземних банків мають обов'язково брати участь у Фонді.

Фонд відшкодовує кожному учаснику Фонду (тимчасовому учаснику, якщо вклади були залучені на момент переходу в дану категорію) грошові кошти закладами, включаючи проценти, в межах загальної суми вкладів, але не більше 200 000 гривень. Фактична сума повернення коштів закладами може бути збільшена рішенням ради Фонду в залежності від динаміки функціонування ринку залучених вкладниками ресурсів учасників Фонду.

Державна служба фінансового моніторингу України виконує такі функції:

- аналітична - дослідження методів та фінансових схем легалізації (відмивання грошей) доходів і фінансування тероризму; аналізує ефективність заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового

моніторингу доходів і фінансуванню тероризму; бере участь від імені Кабміну у підготовці відповідних міжнародних договорів України; подає пропозиції щодо розроблення законодавчих актів суб'єктами фінансового моніторингу (банківською системою) щодо уникнення легалізації (відмивання) доходів і фінансуванню тероризму; допомагає виявити ознаки використання доходу в фінансових операціях;

- організаційна – взаємодія з органами виконавчої влади, іншими державними органами, в завдання яких входить запобігання і боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів і фінансуванню тероризму; при наявності достатніх підстав для того, щоб фінансова операція була пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів або фінансуванням тероризму, надає відповідні узагальнені матеріали в правоохоронні органи відповідно до компетенції;

- контрольна –отримує від органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання на запит інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань; координує методичний супровід функціонування дисциплін фінансового моніторингу в питаннях уникнення легалізації доходів і фінансуванню тероризму;

- нормативно-правова – бере участь від імені Кабміну у підготовці відповідних міжнародних договорів України; подання пропозицій щодо розроблення законодавчих документів, у встановленій формі бере участь у підготовці інших нормативних актів щодо протидії легалізації (відмивання) доходів і фінансуванню тероризму.

Державна фінансова служба України виконує контрольну функцію відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про Державну фінансову службу України» від 21 травня 2014 року No 236 [20], яка полягає в контролі дотримання податкового законодавства банківською системою, правильності розрахунку, повноту і своєчасність виплат населенню, державних цільових коштів з податків і зборів (обов'язкових платежів), а також передбачений законом неоподатковуваний дохід.

Державна служба статистики України виконує функції аналітично-інформаційного забезпечення стосовно розроблення методології визначення основних соціально-економічних показників, що використовуються у процесі прогнозування основних напрямків макроекономічного розвитку банківської системи; забезпечення повноти, надійності та об'єктивності статистичної інформації; спільно з НБУ, щороку розробляє і подає на затвердження Кабінету Міністрів України план державних статистичних спостережень.

Заключний рівень системи управління фінансовою стійкістю - це мікрорівень управління фінансовою стійкістю в банках. Суб'єктами впливу на цьому рівні є внутрішньобанківські утворення (Рада директорів банку, Рада директорів банку, Спостережна рада банку, управління ризиками банку, внутрішньобанківський аудит, комітет по активному і пасивному управлінню, комітет з антикризового управління), які пов'язані з координацією антикризового управління банку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

В результаті дослідження теоретичних аспектів управління фінансової стійкості банків можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз економічної літератури показав, що в залежності від контексту дослідження автори по-різному оцінюють зміст фінансової стійкості банку. Деякі автори вважають банк фінансово стійким, якщо результати його діяльності відповідають значенням критеріїв певної системи показників. Інші вважають, що фінансова стійкість може бути досягнута при ефективному фінансовому управлінні банком з урахуванням впливу факторів навколишнього середовища. Дослідження теоретичної сутності фінансової стійкості банку призводить до висновку, що вона являє собою інтегральну динамічну якісну характеристику здатності банку ефективно виконувати свої функції і забезпечувати цілеспрямований розвиток за рахунок трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, протидії впливу зовнішніх і внутрішніх факторів середовища з додаванням таких параметрів як нормативний капітал, платоспроможність, ліквідність і прибутковість в допустимих межах.

2. Оцінка фінансової стійкості представляється як підсистема аналітичної функції управління, що реалізується за допомогою сукупності аналітичних прийомів і способів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансову стійкість і обґрунтовувати відповідні рішення.

3. Аналіз існуючих методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків, що використовуються у вітчизняній та зарубіжній практиці, свідчить про існування суттєвих розбіжностей як у складових фінансової стійкості, так і в показниках, що використовуються для оцінки. Система показників має визначатися факторами, що обумовлюють фінансову стійкість банку, а, отже, головними складовими оцінки є: достатність капіталу, прибутковість банку, ліквідність, якість активів та пасивів. Порогові значення показників оцінки фінансової стійкості, які визначаються встановленими органами банківського нагляду як нормативні значення і характеризують критично небезпечний рівень, повинні враховувати динамічні зміни макроекономічних умов господарювання і принципів регулювання банківської діяльності.

4. Регулювання банківської діяльності - це, перш за все, створення законодавчої бази та прийняття законів, які регламентують діяльність банків, погодження положень щодо функціонування банків у вигляді нормативних документів. Чинне законодавство та нормативні положення визначають таку межу поведінки банківських установ, яка сприяє ефективнішому та надійнішому функціонуванню банківської діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

2.1. Сучасний стан банківської системи України

У світлі останніх подій, пов'язаних з процесом «чистки» української банківської системи від банків, які не є платоспроможними, а також тих, які порушили законодавство про легалізацію, вдавались до відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, проблеми непрозорості банківських принципів вкрай гостро стоять в сфері функціонування національного банківського сектора, наявність великої кількості систем відмивання грошей, низький рівень управління та підзвітності банків, цілеспрямоване банкрутство банків їх акціонерами, недосконало розроблені стратегії розвитку банків, низька якість кредитних портфелів тощо[50]. В результаті проведеної НБУ політики «чисток», а також несприятливої економічної і політичної ситуації в країні відбулося значне скорочення кількості банків, що мають ліцензію на здійснення банківської діяльності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кількість банків в Україні за 2008-2020рр

Дата	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У тому числі зі 100% іноземним капіталом
на 1.01.2008	175	47	17
на 1.01.2009	184	53	17
на 1.01.2010	182	51	18
на 1.01.2011	176	55	20
на 1.01.2012	176	53	22
на 1.01.2013	176	53	22
на 1.01.2014	180	49	19
на 1.01.2015	163	51	19
на 1.01.2016	117	41	17
на 1.01.2017	96	38	17
на 1.01.2018	82	38	18
на 1.01.2019	77	37	23
на 1.01.2020	75	35	23

З табл. 2.1 видно, що кількість діючих банків має тенденцію до скорочення і в 2020 році становить 75 банків, з них 35 з іноземним капіталом. Найважливішою з причин таких суттєвих змін в банківському секторі, а саме в скороченні кількості банківських установ, є непрозорість діяльності великої кількості банків та їх приналежність до олігархічних кланів. Можна помітити, що найбільша кількість банків, що втратили ліцензію на діяльність, припадала на 2015 рік. Така тенденція банківської системи продовжувалась до 2018 року, особливо після подій 2014 року, коли банківський сектор втратив України більше половини банків. Невизначеність майбутнього банківської системи у період кризи спричинила відтік капіталу з банків, це ускладнило залучення клієнтів та підтримання депозитного портфелю на рівні, необхідному для безпечного функціонування кредитних установ. Останньою зміною на кінець 2019 року стало об'єднання Альфа-Банку та Укрсоцбанку.

У процесі становлення і розвитку банківського сектора в Україні банки позитивно впливали на процес створення ВВП і забезпечення економічного зростання завдяки своїй здатності перетворювати заощадження в інвестиції. Модель побудови фінансової системи вітчизняної економіки була орієнтована на структурну переорієнтацію економічної системи на інвестиційне зростання, що було характерним для таких країн-лідерів банківської моделі, як Німеччина та Японія. Для економік, в фінансових системах яких домінує банківська модель, Україна не є виключенням. У цьому контексті значної ваги набуває аналітичне розгляд поточного стану функціонування банківського сектора економіки і його ефективності в процесі забезпечення економічного зростання країни.

За всі роки незалежності України в банківській системі відбулося п'ять криз (1994, 1998, 2004, 2008-2009, 2014-2015), остання з яких виявилася глибоким і болючим для економіки.

Держбанки сьогодні займають домінуюче становище на українському ринку, про що свідчить збільшення частки активів з 8% восени 2008 року до

55,2% у першому кварталі 2020 року. На значення цього показника в першу чергу вплинула націоналізація Приватбанку. Такі факти негативно впливають на рівень конкуренції в банківському секторі, а саме:

- приватні банки, на відміну від державних, не мають змоги гарантувати 100% вкладів;

- в державних банках немає належної системи стимулювання в сенсі розумного ведення бізнесу: новий капітал для них дешевий, в той час вони не мають на меті отримання прибутку, тому багато кредитні та інвестиційні рішення нераціональні [43];

- система корпоративного управління в державних банках є доволі слабкою, що зумовлює необхідність створення незалежних наглядових рад і професійного менеджменту.

Ризики капіталу за гіпотетичної кризи обумовлені наступними факторами: недостатньо консервативною оцінкою платоспроможності клієнтів, короткими термінами фінансування, значною валютною складовою в балансах банків і недостатньою операційною ефективністю.

Для мінімізації негативних наслідків реалізації цих ризиків банки повинні підтримувати показники достатності капіталу на рівні, визначеному результатами оцінки стійкості. Забезпечення встановленого рівня стандартів і поступове введення нових вимог до капіталу підвищить стійкість банків до можливих криз.

Протягом 2019 року обсяг власного капіталу банківської системи збільшився на 45,2 млрд. грн. та станом на 01.01.2020 р. складав 200,9 млрд. грн. Адекватність регулятивного капіталу станом на 01.01.2020 р. є вищою за граничний мінімум (10%) та складає 18,7%.

Таким чином, достатність капіталу фінансових інститутів набагато вище мінімальних стандартів. Величина достатності регулятивного капіталу на кінець лютого 2020 року склала 28,3%, основного - 21,3%.

У той же час високі показники достатності поточного капіталу не в повній мірі гарантують, що у банку вистачить достатнього запасу міцності за

жодних обставин. Криза може призвести до значної втрати капіталу протягом декількох місяців, що поставить під загрозу платоспроможність. Тому, як і наглядові органи інших країн, НБУ цікавить не тільки поточна ситуація, а й потенційна стійкість банків до криз. Для цього НБУ щорічно проводить стрес-тести.

У сценарії стрес-тесту визначаються найбільш значущі ризики, реалізація яких практично гарантована при несприятливих умовах. Сьогодні такими факторами ризику є недостатньо обачна оцінка кредитоспроможності позичальника, короткі терміни фінансування, значна грошова складова в балансах банків і низька операційна ефективність. Через моделювання наслідків несприятливого сценарію для 18 банків існує потреба в капіталі в розмірі 73,8 млрд грн. Цього року оцінка стійкості була зосереджена на позиках домогосподарствам в зв'язку з їх швидким ростом протягом останніх років. Якість цього портфеля сильно залежить від макроекономічних умов. У попередні кризи частка неплатоспроможних споживчих кредитів досягала 21%. Це параметри, які використовуються в сценарії несприятливого стрес-тесту.

В результаті результати оцінки стійкості роздрібних банків виявилися гіршими, ніж в минулому році. З 1 січня 2022 року НБУ зобов'язує банки покривати операційні ризики капіталом. Рівень капіталу, необхідного для покриття непередбачених збитків від операційного ризику, буде визначатися відповідно до методології Базеля III з урахуванням специфіки української банківської системи. Облік операційного ризику збільшить зважені з урахуванням ризику активи банків і, отже, знизить значення показників достатності капіталу. Варто зазначити, що перехідний період і поточна висока прибутковість дозволять більшості банків без проблем задовольняти нові потреби.

У червні 2019 року НБУ затвердив Постанову про організацію процесу управління проблемними активами в банках України [44]. Згідно Постанови, банки повинні були розробити і затвердити стратегії управління

проблемними активами до квітня 2020 року, щоб скоротити частку проблемних кредитів в балансах. Успіх в цій сфері багато в чому визначається динамічністю санації балансів держбанків - сьогодні на них припадає 73% проблемних кредитів. Тільки у приватного банку 43% цих позик, майже всі з яких - позички підприємствам їх попередніх власників.

Порівняно з 2014 роком відношення високоякісних ліквідних активів (ВЛА) до зобов'язань недержавних банків зросло в чотири рази. Для більш точної оцінки ліквідності НБУ запровадив у 2018 році новий пруденційний норматив – коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). Поточні значення LCR перевищують нормативні значення в середньому більш, ніж в два рази, тому у банків є резерв коштів для покриття навіть значного відтоку депозитів. Стабільність банків також підвищилася за рахунок змін законодавства в 2015 році - з тих пір вони отримали право не повертати вклади населення заздалегідь за першим запитом клієнтів.

Частка коштів населення, бізнесу та бюджету за рік зросла на 5.2 в. п. і наприкінці жовтня становила 85.3% зобов'язань банків. Натомість частка залучень від нерезидентів у валюті скоротилася на 3.7 в. п. – до 10.4%. Зовнішні борги банків несуттєві – близько 5 млрд дол., 70% із них – залучення державних банків від міжнародних фінансових організацій або ж через розміщення єврооблігацій.

Банки отримують кошти в іноземній валюті в основному на внутрішньому ринку: його обсяг в 3,5 рази перевищує обсяг коштів в іноземній валюті. У 2020 році держбанки повинні будуть заплатити 720 млн доларів за єврооблігації, тому зовнішній борг сектора, ймовірно, знову скоротиться.

Фонди до запитання фізичних осіб зростали швидше термінових. З огляду на загальне зниження процентних ставок, банки не пропонують довгострокових премій, і, отже, у вкладників мало стимулів тримати свої кошти довше. Відтак частка зобов'язань із залишковим терміном до одного

місяця за рік зросла на 3.6 в. п. – до 66%. Коротка строковість зобов'язань є системним ризиком ліквідності.

Обсяг приватних валютних коштів залишався практично незмінним протягом трьох років, але почав стрімко зростати в 2019 році, до 9,5% р/р. Це поклало кінець дедоларизації балансів банків, яка мала місце в останні роки.

Раніше НБУ визначав високу доларизацію фінансового сектора як один з системних ризиків. Тому нещодавно було прийнято рішення про зміну алгоритму формування банками необхідних резервів. Банківський сектор отримав рекордний прибуток за останні десять років завдяки високій операційної ефективності і низького рівня відрахувань з резервів. Фактори операційної рентабельності включають високу чисту процентну маржу і комісійні доходи.

Банкам слід скористатися періодом високої прибутковості для вирішення питань капіталізації, інвестування у нові технології та модернізації процесів управління ризиками [45]. Викликом є відчутне зростання адміністративних витрат, зокрема на оплату праці. За 2019 рік чистий прибуток банківського сектору зріс у 4.4 рази до 48.4 млрд грн. Із 76 діючих банків прибутковими від початку року були 66. Укрсоцбанк, який у листопаді було приєднано до Альфа-банку, сформував 85% збитків. На решту збиткових банків припадало лише 1.6% чистих активів сектору, що не створює системного ризику.

Платоспроможні на сьогодні банки (крім Приватбанку) за останні два роки компенсували понад третину втрат 2014 – 2016 років, спричинених суттєвими відрахуваннями до резервів. Висока операційна ефективність і рекордні витрати на резервування були основними факторами прибутковості. П'ятнадцять банків працювали з рентабельністю капіталу (ROE) вище 30%, а їх загальні активи становили 60% чистих активів галузі. Серед них в основному іноземні банки, але є два державні.

За останні два роки прибутковість ПриватБанку значно зросла за рахунок поєднання двох факторів: надання високоприбуткових споживчих

кредитів і збільшення комісійних доходів від операцій з населенням. Додатковим фактором, що впливає на прибутковість, стало зниження вартості вкладів, яке було призупинено з травня через ризик прийняття несприятливих рішень про законність націоналізації банку. Операційна ефективність Ощадбанку та Укрексімбанку була низькою через високу вартість фондування та низьку дохідність кредитного портфеля. Вона і надалі залишатиметься такою, якщо не буде знижено ставки за депозитами та сформовано якісний кредитний портфель.

Подолання негативних наслідків фінансової кризи триває і можна порекомендувати: пришвидшити розроблення та прийняття комплексу законів про банківську та кредитну діяльність; здійснювати політику, спрямовану на зміцнення авторитету Національного банку України; необхідно створити для суб'єктів економіки можливість вчасно оцінювати фінансовий стан будь-яких банків України; необхідно відновити довіру населення до національної грошової одиниці України; для банків варто зосередитися на своїй репутації. Банківська система України протягом 2008–2019 рр. зазнала значних змін, що виражалися у пришвидшеному рості активів, капіталу, кредитів і депозитів у докризовий період, а також їх швидкому спаді під час порушення фінансової стійкості.

Становлення та розвиток банківської системи тісно пов'язані з політичною та економічною ситуацією в Україні та в світі, а також зі створенням ефективного механізму управління банківською діяльністю, зі створенням системи регулювання і контролю банківських технологій; збільшення кредитних ресурсів і забезпечення стабільності джерел їх формування; здешевлення банківських операцій. Позитивним є наявність у банківському секторі України іноземного капіталу, які мають змогу акумулювати вільні активи за ціною нижчою ринкової в Україні та видавати кредити на розвиток реального сектору економіки та поточне споживання. Банківський сектор стане ефективним лише тоді, коли зможе запропонувати

кожному члену суспільства, незалежно від його матеріального становища, прийнятний механізм обслуговування[51].

Отже, можна зробити висновок, що стан сучасної банківської системи є відносно стабільним, особливо у порівнянні з часами кризи банківського сектору. Існує невелика тенденція до зростання сектору в цілому, зростання ринку кредитування, нарощування депозитного портфелю і зниження частки «проблемних» кредитів, тож оздоровлення фінансової системи шляхом виведення проблемних банків з ринку виявилось працюючою стратегією.

2.2 Показники фінансового стану банківського сектору

Дослідження фінансової стійкості банківської системи України проведено шляхом аналізу основних показників її діяльності, оцінки фінансової стійкості банківського сектору на основі коефіцієнтного аналізу та фінансових індикаторів, а також визначення ключових напрямів забезпечення фінансової стійкості та удосконалення системи антикризового управління банківською діяльністю[46, с.311].

Основні показники, які характеризують фінансовий стан банківського сектору України, представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Показники фінансового стану банківського сектору економіки України
у 2018-2019рр

Показник	На кінець року			Відхилення(+,-), 2019 року від 2017		Відхилення(+,-), 2019 року від 2018	
	2017	2018	2019	Млрд грн	%	Млрд грн	%
Кількість діючих банків	82	77	75	-7	91,46	-2	97,40
Чисті активи, млрд грн	1336,35	1360,73	1494,52	158,17	111,84	133,79	109,83
Кредитний портфель, млрд грн	1042,79	1118,86	1033,54	-9,25	99,11	-85,32	92,37

Продовження табл. 2.2

Капітал, млрд грн	163,59	155,71	200,9	37,31	122,81	45,19	129,02
Із нього: статутний капітал, млрд грн	495,37	466,83	471,89	-23,48	95,26	5,06	101,08
Зобов'язання, млрд грн	1172,76	1209,97	1294,15	121,39	110,35	84,18	106,96
Доходи, млрд грн	178,23	204,5	244,4	66,17	137,13	39,9	119,51
Витрати, млрд грн	202,59	182,2	184,8	-17,79	91,22	2,6	101,43
Результат діяльності, млрд грн	-24,34	22,3	59,6				
Рентабельність активів, %	-1,94	1,73	4,40				
Рентабельність капіталу, %	-15,96	14,79	34,21				

Дані табл. 2.2 свідчать, що впродовж аналізованого періоду Національний банк України ліквідував 7 банків, які були виведені із ринку як неплатоспроможні. Протягом 2019 року обсяг власного капіталу банківської системи збільшився на 45,19 млрд. грн. та станом на 01.01.2020 р. становив 200,9 млрд. грн. Починаючи з 2018 року банківський сектор фіксує історичні рекорди з прибутковості. Як бачимо з таблиці, за 2018-2019 роки спостерігаємо позитивну тенденцію щодо зменшення збитковості, на кінець 2019 року збиток банківської системи України склав 59,6 млрд грн. Цьому сприяла не лише жорстка монетарна політика НБУ і високі процентні ставки, а й більш зважена кредитна політика самих банків. Суттєве зростання прибутковості банківської системи стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів. [21].

Кредитна активність банківських установ протягом 2018-2019 рр продовжує залишатися на високому рівні. Згідно з даними НБУ, станом на 01.01.2020 р. середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті відповідала 19,4% (21,9% станом на 01.01.2019 р.). Для кредитів в іноземній валюті показник відповідав 3,7% (5,8% станом на 01.01.2019 р.).

Протягом 2019 року обсяг клієнтського кредитного портфелю зменшився на 7,6% (85,32 млрд. грн.) та станом на 01.01.2020 р. склав 1033,54 млрд. грн. (див. рис. 2.2), внаслідок скорочення валютних кредитів суб'єктам господарювання. Причиною скорочення обсягу клієнтського портфелю в державних банках є погашення кредитів державних монополій та дочірніх компаній міжнародних груп [21].

Курсові коливання виступають одним із вагомих чинників коливання сукупного обсягу кредитного портфелю протягом року, оскільки близько половини виданих кредитів номіновані в іноземній валюті, 40,0% станом на 01.01.2020 р.

Сукупний обсяг зобов'язань українських банків протягом 2019 року збільшився на 7,4% до 1 294,15 млрд. грн. у зв'язку зі збільшенням обсягу залучених депозитів від населення, а також за рахунок зростання валютних коштів у державних банках протягом IV кварталу.

Слід зазначити, що високі показники прибутковості банківського сектору в 2019 році насамперед були обумовлені високоприбутковою діяльністю Приватбанку, прибуток якого склав 32609 млн грн., або 54,7% від загальної суми прибутку по системі банків України [22], а також зменшенням резервів на покриття ризиків за активними операціями на 64376 млн грн., або на 11,6%.

Основними показниками, що характеризують рентабельність банківської діяльності, є ROA та ROE. Найбільш яскраво вплив економічних факторів на банківське кредитування відображає показник рентабельності активів банку або ROA. Він використовується для оцінки діяльності управління банку, оскільки характеризує здатність менеджменту ефективно управляти активами банку. Оптимальне значення коефіцієнту дорівнює 1% і вище [23].

Як бачимо в таблиці 2 протягом 2018-2019рр спостерігаємо позитивні зміни у фінансовому стані банківських активів, так, якщо на кінець 2017 року

рентабельність активів має негативне значення (1,94)%, то вже на кінець 2019 року становить 4,40%.

Схожу тенденцію має коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE). На кінець 2017 року рентабельність капіталу має негативне значення (15,96)%, то вже на кінець 2019 року становить 34,21%. Збільшення показників рентабельності завжди свідчить про загальне покращення фінансового стану банківської системи, що в свою чергу призводить до зменшення кредитних ризиків та збільшення якості кредитного портфеля.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках» [15]. Досягнення вказаної мети забезпечується, зокрема, шляхом установлення обов'язкових нормативів і лімітів для банків, а також перевірки з боку НБУ правильності розрахунку банками цих нормативів і лімітів. Визначені Національним банком України економічні нормативи є тими індикаторами, які дають змогу відстежувати зміни у діяльності кожного комерційного банку, вчасно виявляти ризики та загрози, а отже, і своєчасно вживати до банків певні коригувальні заходи, а також заходи примусового впливу, спрямовані на вдосконалення поточної діяльності банків та їх фінансове оздоровлення. Регламентовані межі нормативних значень покликані сприяти надійному та ефективному функціонуванню банківського сектору [24].

Національним Банком України станом на травень 2020 року встановлено 10 економічних нормативів капіталу, ліквідності, кредитного ризику та інвестування, що є обов'язковими до виконання усіма банками [25]. Нормативами капіталу є:

- норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1) – визначає здатність регулятивного капіталу покривати негативні ефекти кредитних та інших ризиків; мінімальний обсяг становить 500 мільйонів гривень;

– норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) – показує здатність кредитної установи вчасно та повною мірою покривати заборгованості: чим більше значення показника, тим більший обсяг ризику, що покладає на себе банк; значення показника не має бути нижчим за 10%;

– норматив достатності основного капіталу (Н3) – залежить від розмірів кредитного ризику та визначає обсяг регулятивного капіталу, що потребує банк для виконання ним активних операцій; нормативне значення має перевищувати 7%.

Серед нормативів ліквідності виділяють: – норматив короткострокової ліквідності (Н6) – контролює спроможність банку погашати короткотермінові зобов'язання на основі ліквідних активів; нормативне значення – вище 60%. – коефіцієнт покриття ліквідністю (Liquidity Cover Ratio, LCR) – відображає рівень стійкості банку до короткострокових шоків ліквідності (покриття значних відтоків коштів клієнтів протягом 30 днів у періоди кризи). Нормативне значення коефіцієнту встановлено на рівні 100%.

Коефіцієнт LCR був затверджений НБУ у 2018 році за рекомендаціями Базельського комітету та згодом замінив два нормативи (миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5)), оскільки він є більш жорстким, а значить розрахунки нормативів Н4 та Н5 більше не були доцільними. Наступним етапом реформування системи нормативів ліквідності став коефіцієнт чистого стабільного фінансування (Net Stable Funding Ratio, NSFR), який запроваджено у серпні 2020 року, а від початку 2021 коефіцієнт стане обов'язковим до розрахунку усіма банками та замінить чинний сьогодні норматив Н6.

Основною ціллю введення нового показника, котрий визначатиме мінімальний рівень банківської ліквідності, є сприяння зменшенню рівня системного ризику для фінансової стійкості, пов'язаного з короткостроковістю фінансування банків, збалансування активів та пасивів, стимулювання банків до залучення довгострокових депозитів та зниження

залежності від короткої строковості фінансування. Нормативне значення має поступово досягти 100 % [22].

Банки зобов'язані мати ефективну політику та процедури своєчасного виявлення, розрахунку, оцінки, моніторингу, контролю та управління кредитним ризиком, у тому числі за операціями з пов'язаними з банком особами, а також великими ризиками щодо одного контрагента або групи пов'язаних контрагентів, пов'язаних з банком осіб. Ці політика та процедури мають охоплювати весь цикл кредитування, який включає видачу кредиту, оцінку кредиту, а також здійснення управління кредитним та інвестиційним портфелем [25].

Серед нормативів кредитного ризику розглядають [25]:

- норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – обмежує ймовірність кредитних небезпек, що виникають через несплати окремим боржником своїх зобов'язань; показник не має перевищувати 25%;

- норматив великих кредитних ризиків (Н8) – встановлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за одним контрагентом або групою; розмір показника банку не має бути більшим за восьмикратний розмір його регулятивного капіталу;

- норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними банком особами (Н9) – накладає обмеження на операції з пов'язаними особами для уникнення ризику та їх негативного впливу на діяльність банку; показник має бути меншим за 25%.

Існують два види нормативів інвестування:

- норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) – встановлює ліміти на обсяги ризику, що стосується інвестування в акції та сертифікати юридичної особи; максимальне значення показника – 15%;

– норматив загальної суми інвестування (Н12) – встановлення лімітів на здійснення інвестиційної діяльності банку задля зниження пов'язаних з нею ризиків; значення – не вище 60%.

Усі перелічені вище нормативи розраховуються за кожним окремим банком та збираються НБУ для формування статистичної звітності щодо щомісячних обсягів та динаміки цих показників для банківської системи України в цілому, аналіз яких представлено нижче.

Оцінюючи становище банків на основі обсягів їхнього регулятивного капіталу, можна засвідчити, що до подій 2014 року та фінансової кризи банки поступово нарощували капітал, проте криза спричинила різкі негативні зміни, так що тенденція до зростання відновилась лише у 2017 році (табл. 2.3). За період кризи банки втратили 95,3 млрд регулятивного капіталу, включаючи втрату через припинення діяльності великої частини банків.

Таблиця 2.3

Динаміка дотримання економічних нормативів банків в 2018-2019pp

Норматив	2017	2018	2019	Нормативне значення
Н1, млрд.грн	115,8	126,1	150,3	>500млн. грн
Н2, %	16,7	16,2	19,7	>Не нижче 10%
Н3, %	10,2	10,4	13,5	>Вище 7%
Н4, %	55,6	68,7	-	<20%
Н5, %	108,1	99,1	-	<40%
LCR, %	-	-	100	100%
Н6, %	98,4	93,5	94,4	>Вище 60%
Н7, %	20,3	19,8	17,6	>Вище 25%
Н8, %	208,3	176,2	105,0	Не повинен перевищувати регулятивний капітал банку більше ніж у 8 разів
Н9, %	17,9	10,4	7,0	<25%
Н11, %	0,00001	0,0009	0,0002	<15%
Н12, %	0,2	0,2	0,1	<60%

Щодо інших нормативів капіталу, зниження обсягів НЗ було спричинене зростанням кредитних ризиків та зниженням обсягів регулятивного капіталу, незважаючи на це показник залишався вищим за дозволені 7%, а норматив Н2 (показник адекватності капіталу) не дивлячись на спад, також не опускався нижче допустимого НБУ рівня – 10% – навіть у момент найсильнішого загострення кризових явищ, а з 2017 року відновив зростання. Зараз середнє значення достатності регулятивного капіталу банків становить 19,7%, основного – 13,5%, що є значно вищим від мінімальних нормативів, а це свідчить про успішне виконання підвищених умов НБУ до капіталу без сповільнення темпів кредитування, що продовжиться і надалі.

Здатність банківської діяльності піддаватись ризику ліквідності загрожує банку ймовірністю не мати змоги розплатитись у визначений термін за зобов'язаннями з причини неможливості швидко конвертувати власні активи у платіжні засоби не несучи при цьому значних збитків. У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами [26].

Нещодавно введений коефіцієнт LCR за 2019 рік поступово досягнув нормативного значення 100% за усіма банками (НБУ протягом періоду запровадження поетапно підвищував норматив – з 80% до 100% до кінця 2019 року), що підтверджує повне забезпечення банків ліквідністю в розмірах, достатніх для повного виконання зобов'язань упродовж 30 днів в умовах кризи як у національній, так і в іноземних валютах. Для зниження ймовірності виникнення банківських ризиків НБУ визначає нормативи кредитного ризику, недотримання яких може спричинити фінансові негаразди у діяльності банку.

За аналізований період показники виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) сягали

максимального значення 22,8%, що не перевищувало норму. Не зважаючи на це, значення нормативу сигналізувало про досить високу ймовірність кризи, як у 2015 році. Щодо нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), то дані свідчать, що за останні три роки показник повернувся до свого нормативного значення, попри його суттєве перевищення норми у 2015–2016 рр.

За 2017–2019 рік відсоток зменшився більше ніж у п'ять разів, порівняно з 2016 роком. Запровадження у 2015 році даного нормативу дало змогу помітити проблему підвищення кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами та вжити заходів щодо їх кращого регулювання та скорочення ризиків у майбутньому. Отже, з аналізу нормативів кредитного ризику можна зробити висновок, що стійкість банківського сектору до кредитних ризиків зростає. В основному загрозу становлять непрацюючі кредити, амортизація їх застави та валютна складова у балансах банків. За 2019 рік значно покращилась якість кредитних портфелів, а обсяг проблемних кредитів вперше сягнув нижче 50% відсотків і становить 48,4%.

Стратегією НБУ щодо розвитку фінансового сектору до 2025 року заплановано зниження рівня непрацюючих кредитів до 10%, більшою мірою це залежатиме від ефективності заходів очищення та реструктуризації портфелів державних банків, на які припадає 75% усіх проблемних кредитів. Щоб забезпечити стійкість до шоків, банки повинні зменшувати концентрацію корпоративного портфеля, кредитувати боржників із прийнятним борговим навантаженням та прозорою структурою власності. Наступною групою показників для аналізу стану банківського сектору України стали нормативи інвестування[47].

Висновки, котрі можна зробити з наведених статистичних даних та порівняння їх із нормативами Нацбанку, свідчать про дуже низьку інвестиційну активність усієї банківської системи України. Банки не зацікавлені в здійсненні прямих інвестицій в компанії України, а зосередилися більше на портфельних інвестиціях, які купують їх з метою

подальшого продажу й отримання прибутку від різниці між ціною продажу і купівлі. Даний факт пов'язаний також з рядом причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, які стосуються як загального рівня розвитку національної економіки в різних її сферах, так і незацікавленістю банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв'язку зі значними ризиками та невідповідністю термінів ресурсної бази строкам реалізації інвестицій [27].

Загалом, кредитні установи України виконують усі нормативні вимоги Нацбанку та є достатньо капіталізованими й прибутковими у нинішній макроекономічній кон'юктурі. Але, сучасна банківська система сьогодні характеризується повільним, проте стабільним розвитком, порівняно з станом 2015 року, наслідком якого стала ліквідація половини діючих банків. Зниження впливу кризових процесів на банківську систему зможе забезпечити лише стабілізація всієї національної економіки.

Наразі банки справляються із завданням стримувати ліквідність та підтримувати її на прийнятному НБУ рівні, завдяки розміщенню вільних активів у первинні та вторинні резерви, як готівкові кошти або поточні рахунки Нацбанку, не ризикуючи при цьому інвестувати ці ресурси у високодохідні активи. Банки, які поки не вдаються до заходів скорочення кредитування, суттєво відстають від інших за якістю кредитного портфеля на українському ринку фінансів. Фактори, які можуть впливати на банківську систему у випадку настання кризи, це недостатньо консервативна оцінка платоспроможності клієнтів банками, короткостроковість вкладів та їх доларизація, недостатня операційна ефективність.

Останнім часом Україна стабільно прямує до вдосконалення системи нагляду та пруденційного регулювання банків, зокрема прийняття міжнародних вимог та практичних досягнень, однак певні проблеми все ще залишаються невирішеними: недосконалість контролю наявності у розпорядженні банків адекватних моделей та систем управління ризиками; недостатній рівень виконання пруденційних вимог щодо досягнення обсягів встановлених нормативів щодо великих кредитних ризиків; відсутність

належної уваги та зусиль до розробки положень та процедур стосовно протидії відмиванню доходів. Доцільним для України є створення концепції банківського нагляду, в якій всі складові будуть тісно взаємодіяти та співпрацювати між собою.

2.3. Аналіз показників фінансової стійкості банків

Для визначення рейтингових оцінок банків будемо проводити за методикою В. Кромонава, яка є простою в експлуатації та дозволяє об'єктивно порівняти обрані банківські установи. Процес розрахунку рейтингової оцінки банку за методикою В. Кромонава включає два етапи. На першому етапі на базі даних його балансу розраховуються коефіцієнти, а на другому етапі за допомогою цих коефіцієнтів визначається інтегральний показник фінансового стану банківської установи [41].

За методикою В. Кромонава, ідеальним чи оптимально надійним вважається такий банк, який має значення інтегрального показника $N = 100\%$, тобто його розраховані коефіцієнти дорівнюють: $k_1 = 1$; $k_2 = 1$; $k_3 = 3$; $k_4 = 1$; $k_5 = 1$; $k_6 = 3$.

Оціночна шкала підсумкової рейтингової оцінки надійності така [42]:

- 90-100 – рейтинг 1 – сильний;
- 70-89 – рейтинг 2 – задовільний;
- 50-69 – рейтинг 3 – посередній;
- 30-49 – рейтинг 4 – граничний;
- менше 30 – рейтинг 5 – незадовільний.

Для більш детального аналізу роботи банків щодо забезпечення стабільної ліквідності обрані банки, які визначені НБУ за критеріями окремих груп банків на 2019 рік, а саме: банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку, це ПАТ КБ «Приватбанк»; банки іноземних груп

– банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам – АТ «Райффайзен Банк Аваль»; банки з приватним капіталом - АТ «ПУМБ».

На основі балансової звітності обраних для аналізу 3 банків сформуємо табл. 2.4, куди внесемо показники діяльності для кожного банку, які необхідні для розрахунку параметричних коефіцієнтів моделі В. Кромонава. Фінансову звітність будемо брати за 2019 р.

Таблиця 2.4

Фінансові показники діяльності банків для розрахунку коефіцієнтів моделі В. Кромонава за 2019 р., млн грн

Банк	Показники						
	Власний капітал (ВК)	Робочі активи (РА)	Ліквідні активи (ЛА)	Зобов'язання «до запитання» (ЗЗ)	Зобов'язання банку (З)	Захищений капітал (ЗК)	Статутний фонд (СФ)
Приватбанк	38004	225530	34607	113913	240888	4216	206060
Райффайзен Банк Аваль	10596	54784	22353	42583	65511	2896	6155
ПУМБ	7621	39564	9319	20254	42653	1498	3294

На базі вихідних даних, наведених у табл. 2.5, розрахуємо параметричні коефіцієнти, а також інтегральний показник фінансового стану за моделлю В. Кромонава для кожного банку, яка включає шість коефіцієнтів:

$$N = 45 k_1 + 20 k_2 + 10 k_3/3 + 15 k_4 + 5 k_5 + 5 k_6/3, \quad (1)$$

де N – загальний показник фінансової стійкості банку;

K1 – генеральний коефіцієнт надійності, що дорівнює відношенню власного капіталу до суми працюючих (ризикованих) активів;

K2 – коефіцієнт миттєвої ліквідності, що розраховується, як співвідношення ліквідних активів і зобов'язань «до запитання»;

K3 – крос-коефіцієнт, що дорівнює відношенню сукупних зобов'язань банку до обсягу виданих кредитів;

K4 – генеральний коефіцієнт ліквідності, який дорівнює відношенню ліквідних активів і захищеного капіталу до сумарних зобов'язань банку;

K5 – коефіцієнт захищеності капіталу, що дорівнює відношенню захищеного капіталу банку до власного капіталу;

K6 – коефіцієнт фондової капіталізації прибутку, який дорівнює співвідношенню власного капіталу і розміру статутного фонду.

Таблиця 2.5

Параметричні коефіцієнти та інтегральний показник фінансового стану за методикою В. Кромонава для 3 банків України за обсягом активів

Банк	k ₁	k ₂	k ₃	k ₄	k ₅	k ₆	N
Приватбанк	0,17	0,30	1,07	0,16	0,11	0,18	20,47
Райффайзен Банк Аваль	0,19	0,52	1,20	0,39	0,27	1,72	33,02
ПУМБ	0,19	0,46	1,08	0,25	0,20	2,31	29,95

Як видно з розрахунків, банки мають незадовільний фінансовий стан. Особливо цікавим є факт, що саме найбільший банк України (ПриватБанк) має найгірший фінансовий стан серед досліджених банків країни за розміром активів, адже в нього занадто висока питома вага зобов'язань «до запитання». У свою чергу, ПУМБ перебуває на межі переходу до групи банків із граничним фінансовим станом (інтегральний показник становить 29,95%). Це пов'язано з тим, що банк активно нарощує обсяги свого кредитного портфеля за рахунок охоплення ринку споживчого кредитування та збільшення депозитної бази.

До банків із граничним фінансовим станом належить Райффайзен Банк Аваль, його інтегральний показники дорівнює 33,02 %. Така ситуація є цілком закономірною, оскільки ці банківські установи вважаються одними з лідерів у певних сегментах ринку. Наприклад, Райффайзен Банк Аваль є лідером у сегменті розрахунково-касового обслуговування.

Дослідження стану та аналіз показників діяльності банківського сектору економіки України дозволяють дійти висновку, що пріоритетне значення у забезпеченні стабільного розвитку та фінансової стійкості має

капітал банків, який лежить в основі коефіцієнтного методу оцінки показників їх фінансової стійкості.

В останні кілька років показник адекватності регулятивного капіталу зростає, що зумовлено збільшенням вимог збоку Національного банку України, підготовкою переходу на умови Базель III банками з іноземним капіталом, рекапіталізацією державних банків (табл. 2.6) та вжиттям антикризових заходів практично всіма банками.

Таблиця 2.6

Динаміка показника регулятивного капіталу банків в 2018-2019 рр

Банк	На кінець 2017		На кінець 2018		На кінець 2019	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Приватбанк	17 569	16,10	19 556	17,46	19 224	14,15
Райффайзен Банк Аваль	8 494	20,58	10 480	16,18	10 053	18,43
ПУМБ	3 672	12,44	5 282	16,34	7 429	20,25

Порівнюючи показники адекватності регулятивного капіталу банків у 2018-2019 роках можна побачити, що даний показник має тенденцію до зростання у ПУМБ з 12,44% у 2017 році до 20,25% у 2019 році.

Станом на 31.12.2019 норматив регулятивного капіталу АТ КБ «ПРИВАТБАНК» склав 19224 млрд. грн., що суттєво перевищує встановлене НБУ граничне значення у розмірі 200 млн. грн. Таким чином, АТ КБ «ПРИВАТБАНК» повністю виконував вимоги НБУ до розміру Н1 та мав дуже великий запас по цьому нормативу.

АТ "Райффайзен Банк Аваль" суворо дотримувався вимог Національного Банку України до нормативів капіталу. Станом на початок другого півріччя 2019 року нормативи Н1 та Н2 Банку з великим запасом перевищували граничні значення, встановлені регулятором, що вказує на

високий рівень забезпеченості АТ "Райффайзен Банк Аваль" регулятивним капіталом та дозволяє йому й надалі нарощувати масштаби своєї діяльності.

В Україні для оцінки фінансового стану банку застосовується система взаємопов'язаної множини показників та коефіцієнтів. Дана система відображає загальні результати діяльності банку. Алгоритм розрахунку даних показників визначається прийнятою системою бухгалтерського обліку та формами фінансової звітності, що встановлюються Національним Банком України [28].

Більшість методик поєднує три групи показників, що дають можливість оцінити фінансовий стан банку виходячи із оцінки фінансової стійкості; оцінки ділової активності; оцінки ліквідності.

Для оцінки фінансової стійкості ПАТ КБ «Приватбанк» використаємо коефіцієнтний аналіз, який базується на розрахунку коефіцієнтів: надійності, фінансового важеля, участі власного капіталу у формуванні активів, захищеності власного капіталу, мультиплікатора статутного капіталу. Розрахунок яких наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка показників фінансової стійкості ПАТ КБ «Приватбанк» в 2018-2019 рр.

Показники	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.	Оптимальне значення
Коефіцієнти фінансової стійкості				
Коефіцієнт надійності	10,2	12,8	21,4	Не менше 5%
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	9,31	11,31	17,61	Не менше 10%
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,14	0,12	0,08	-
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	12,3	13,5	15,0	12-15 разів
Коефіцієнти ділової активності				
Коефіцієнт рівня дохідних активів	70,31	84,67	87,65	≤93%
Коефіцієнт кредитної активності	15,14	18,03	19,22	65-75%
Рівень залучення ресурсів	90,69	88,68	82,40	80-85%

Коефіцієнти ліквідності				
Коефіцієнт загальної ліквідності	110,27	112,76	121,37	не менше 100%
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	55,55	68,66	Скасований НБУ	не менше 20%
Коефіцієнт поточної ліквідності	108,08	99,12	Скасований НБУ	не менше 40%
Коефіцієнт короткострокової ліквідності	98,37	93,83	96,99	не менше 60%

З наведених даних в таблиці, слід відмітити, що:

Коефіцієнт надійності станом на 2017 р. становив 10,2 %, й станом на 2018 р. зріс на 2,6 % і склав 12,8 %, а станом на 2019 р. становив 21,4 % тобто спостерігається тенденція до зростання, Приватбанк має високу забезпеченість власним капіталом, а, отже, високу надійність, тобто він є незалежним від зовнішніх джерел фінансування; коефіцієнт участі власного капіталу, навіть за його зниження протягом аналізованого періоду до 11 % має значну роль у формуванні активів банку; коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів відповідає нормативному значенню протягом аналізованого періоду що свідчить про спроможність банку покривати фінансові ризики та отримувати прибуток.

Збільшення коефіцієнта захищеності активів власним капіталом свідчить про те, що розмір власного капіталу зріс, але разом з тим значно зросли й недохідні активи й вони мають значне перевищення у порівнянні з власним капіталом;

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу на кінець 2019 року зріс до 15,0, тобто збільшується зростання прибутковості акціонерного капіталу.

Щодо коефіцієнтів ділової активності, то коефіцієнт рівня дохідних активів за період 2018-2019 років не відповідає нормативному значенню(93%), що є свідченням зниження збалансованості кредитного портфелю банку; коефіцієнт кредитної активності на кінець 2019 року становив 19,22 %, що менше оптимального значення(75 %), тобто це є відображенням того, що банк проводить агресивну ризиковану кредитну

політику банку; рівень залучення ресурсів банку протягом 2017 – 2019 років знаходиться в межах оптимального значення, що є свідченням про зниження активності банку щодо залучення ресурсів і водночас про зниження ризикованості банківської діяльності та підвищення стабільності банку.

Коефіцієнти ліквідності банку вказують на високу ліквідність його активів, а отже всі зобов'язання банку повністю покриваються.

Для оцінки фінансової стійкості АТ "Райффайзен Банк Аваль" використаємо аналогічний коефіцієнтний аналіз (табл 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка показників фінансової стійкості АТ "Райффайзен Банк Аваль" в 2018-2019 рр.

Показники	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.	Оптимальне значення
Коефіцієнти фінансової стійкості				
Коефіцієнт надійності	19,30	18,84	18,66	Не менше 5%
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	16,25	15,85	15,72	Не менше 10%
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,18	0,19	0,24	-
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	10,91	11,91	13,45	12-15 разів
Коефіцієнти ділової активності				
Коефіцієнт рівня доходних активів	64,88	68,98	63,52	≤93%
Коефіцієнт кредитної активності	55,73	64,12	57,20	65-75%
Рівень залучення ресурсів	83,82	84,16	84,28	80-85%
Коефіцієнти ліквідності				
Коефіцієнт загальної ліквідності	119,30	118,84	118,66	не менше 100%
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	67,55	58,12	Скасований НБУ	не менше 20%
Коефіцієнт поточної ліквідності	71,22	51,64	Скасований НБУ	не менше 40%
Коефіцієнт короткострокової ліквідності	44,67	84,25	75,32	не менше 60%

Провівши коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості банку ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» можна помітити, що половина розрахованих

коефіцієнтів знаходиться в межах оптимальних значень, а решта не досягає їх.

Так, значення коефіцієнта надійності вказує на рівень залежності банку від залучених коштів, а відтак і на його стійкість щодо кон'юнктурних змін на ринку. Банк має оптимальне значення цього показника, це свідчить про те, що банк має оптимальний рівень залежності від залучених коштів.

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів відповідає нормативному значенню протягом аналізованого періоду, що свідчить про спроможність банку покривати фінансові ризики та в певній мірі нарощувати активи та отримувати прибуток.

Коефіцієнт захищеності власного капіталу має тенденцію до збільшення, що є підтвердженням захищеності власного капіталу від інфляції вкладенням його у свої власні капіталізовані активи.

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу на кінець 2019 року зріс до 19,45, тобто збільшується зростання прибутковості акціонерного капіталу.

Коефіцієнт рівня дохідних активів на кінець 2017 р становив 64,88%, на кінець 2018р зріс на 4,10% до 68,98%, а на кінець 2019 р зменшився до 63,52%. Зниження цього показника свідчить про незбалансованість кредитного портфеля банку та відсутність політики управління активами. Коефіцієнт кредитної активності має нестабільну динаміку, та на кінець 2019 року становив 57,20%, що нижче нормативного значення. Це свідчить про слабку кредитну політику, що в подальшому може негативно відобразитися на прибутковості банківської установи. Рівень залучення ресурсів банку протягом 2017 – 2019 років знаходиться в межах оптимального значення, що є свідченням про зниження активності банку щодо залучення ресурсів і водночас про зниження ризикованості банківської діяльності та підвищення стабільності банку.

Коефіцієнти ліквідності банку відповідають нормативному значенню, а, отже, всі зобов'язання банку повністю покриваються.

Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості АТ «ПУМБ» здійснено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка показників фінансової стійкості АТ «ПУМБ» в 2018-2019 рр.

Показники	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.	Оптимальне значення
Коефіцієнти фінансової стійкості				
Коефіцієнт надійності	11,53	14,09	19,55	Не менше 5%
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	10,34	12,67	16,36	Не менше 10%
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,26	0,22	0,17	-
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	14,10	15,14	16,83	12-15 разів
Коефіцієнти ділової активності				
Коефіцієнт рівня дохідних активів	77,10	73,59	75,43	≤93%
Коефіцієнт кредитної активності	54,72	54,64	59,32	65-75%
Рівень залучення ресурсів	83,64	87,33	89,66	80-85%
Коефіцієнти ліквідності				
Коефіцієнт загальної ліквідності	111,53	114,51	119,55	не менше 100%
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	43,2	68,66	Скасований НБУ	не менше 20%
Коефіцієнт поточної ліквідності	77,4	77,91	Скасований НБУ	не менше 40%
Коефіцієнт короткострокової ліквідності	95,8	101,33	101,98	не менше 60%

З наведених у табл. 2.9 даних видно, що коефіцієнт надійності станом на 2017 р. становив 11,53 %, та у 2018 р. зріс на 2,56 % до 14,09 %, а станом на 2019 р. становив 19,55 % тобто спостерігається тенденція до зростання. Таким чином, банк має високу забезпеченість власним капіталом і, отже, високу надійність, тобто він досяг того рівня, за якого не залежить від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку, бо має достатньо своїх, дешевших, які можна розміщати в кредити господарюючим суб'єктам та в інвестиції. Збільшення коефіцієнта захищеності активів власним капіталом, що свідчить про збільшення використання власного капіталу.

Щодо коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимального співвідношення 12,0–15,0, цей коефіцієнт в 2017 р. становив 14,10, в 2018 р. Зріс до 15,10, а в 2019 р. - 16,83. Це свідчить про наявність тенденцій збільшення використання «потужностей» із залучення активів з акціонерного капіталу.

Коефіцієнт рівня дохідних активів за період 2018-2019 років знизився з 77,10% у 2017р. до 75,43% у 2019 р., що є свідченням зниження збалансованості кредитного портфелю банку. Нормативне значення коефіцієнта кредитної активності знаходиться в межах 65- 75%, а 59,32%, які показує АТ «ПУМБ» на кінець 2019 року свідчать про недосконалу кредитну політику, що в подальшому може негативно відобразитися на прибутковості банківської установи. Рівень залучення ресурсів на кінець 2017 р відповідав нормативному значенню і становив 83,64, а вже з 2018 р перевищив норму і становив 87,33, а в 2019р зріс до 89,66. Занадто високе значення цього коефіцієнта свідчить про зростання активності банку щодо залучення ресурсів і водночас про підвищення ризикованості банківської діяльності та зниження фінансової стійкості банку.

Коефіцієнти ліквідності банку відповідають нормативному значенню, це свідчить про те, що всі зобов'язання банку повністю покриваються.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Протягом 2019 року обсяг власного капіталу банківської системи збільшився на 45,19 млрд. грн. та станом на 01.01.2020 р. становив 200,9 млрд. грн. У 2018-2019 роки спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення прибутковості банківської системи. На кінець 2019 року прибуток банківської системи України досяг 59,6 млрд грн. Як бачимо з таблиці, за 2018-2019 роки спостерігаємо позитивну тенденцію щодо зменшення збитковості, на кінець 2019 року збиток банківської системи України склав 59,6 млрд грн. Цьому сприяла не лише жорстка монетарна політика НБУ і високі процентні ставки, а й більш зважена кредитна політика

самих банків. Суттєве зростання прибутковості банківської системи стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів.

2. Протягом останніх двох років і вперше з моменту настання кризи український банківський сектор демонструє рекордну прибутковість, активізацію кредитування та помітне посилення фінансової стійкості. Загалом, кредитні установи України виконують усі нормативні вимоги Нацбанку та є достатньо капіталізованими у нинішній макроекономічній кон'юктурі. Фактори, які можуть впливати на банківську систему у випадку настання кризи, це недостатньо консервативна оцінка платоспроможності клієнтів банками, короткостроковість вкладів та їх доларизація, недостатня операційна ефективність.

3. Проведена згідно з методикою В. Кромонава оцінка 3 банків України за активами показала, що лєвова частка з них має незадовільний фінансовий стан, що пов'язано з такими проблемами в їхній діяльності: незбалансованість депозитної бази, великі обсяги непокритих збитків у складі власного капіталу банківських установ, значне перевищення суми зобов'язань над власним капіталом та порівняно низький рівень ліквідності активів.

4. Збільшення суверенного кредитного рейтингу України створює передумови для покращення вітчизняними банками як власних фінансових показників, так і рейтингових оцінок, насамперед, завдяки підвищенню обсягів валютних резервів та прибутку від операцій на валютному ринку. Крім того, доречно наголосити, що вплив кризових явищ протягом останніх двох років значно зменшився. Здійснено «оздоровлення» банківської системи за рахунок скорочення кількості проблемних банків, що дозволило НБУ провести рефінансування «життєздатних» банківських установ, які зможуть стабільно функціонувати та своєчасно розраховуватися за всіма зобов'язаннями.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

3.1. Обґрунтування методичного підходу до комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингових показників

Результати дослідження тенденцій розвитку банківського сектору протягом останніх п'яти років, проведеного у розділі 2, свідчать про значні обсяги проблемних кредитів, недостатню операційну активність, непоодинокі випадки банкрутств банківських установ та зниження довіри до банківської системи в цілому. Отже, виникає практична потреба в удосконаленні методичного підходу до оцінки фінансової стійкості банківських установ, з метою її прогнозування та попередження негативних процесів, що можуть призвести до кризового фінансового стану.

Інформаційна асиметрія в бізнесі підвищує роль незалежних оцінок при реалізації програм або угод. Для прийняття економічно обґрунтованих рішень щодо здійснення активних операцій із банками, суб'єкти господарської діяльності, приватні особи і самі банки потребують об'єктивної інформації щодо фінансової стійкості банків, їхніх партнерів та конкурентів. Для задоволення саме цієї потреби і слугують публічні рейтинги, що присвоюються банкам. Такі рейтинги дають можливість будь-якому користувачу рейтингу здійснювати порівняльну оцінку різноманітних банків без проведення детального аналізу їх діяльності.

Системи рейтингів забезпечують структурування як за регіональною, так і предметно-галузевою ознакою і вже давно перетворилися з національних у світові. Такі рейтингові агентства як Moody's Investors Service, Standard & Poor's і Fitch Ratings надають послуги в усьому світі: більше 100 країн мають рейтинги цих агентств, на них зорієнтований світовий бізнес [48, с.89]. Їхня продукція перетворилася в міжнародну

індустрію. Рейтинги країн, регіонів, підприємств і банків характеризують рівень їхньої стабільності, стійкості, платоспроможності. В них подається інформація про господарюючі суб'єкти для існуючих і потенційних партнерів про допустимий рівень довіри й ризики ділового співробітництва.

Система рейтингів у сучасній економіці використовується для різних цілей, у тому числі на:

- створення об'єктивної оцінки ризику, прийнятої як на міжнародному, так і на національному рівні;
- сприяння більшому взаємопорозумінню між позичальниками й кредиторами, що зменшує асиметрію інформації й знижує витрати на моніторинг;
- створення бази для статистичного оцінювання імовірності дефолту фінансових інститутів;
- ключову роль при оцінці кредитних деривативів, ціна яких пов'язана з поточним кредитним рейтингом, імовірністю дефолту, тощо.

Варто наголосити на суперечливості вимог до традиційних рейтингових технологій: оперативність і всебічність оцінки не завжди можна поєднати. У цьому зв'язку певна консервативність рейтингових агентств щодо питань зміни рейтингів цілком зрозуміла.

Особливу роль відіграють рейтинги фінансових інститутів і насамперед банків як основних фінансових посередників на ринку фінансових послуг. Банківський сектор є окремим і особливим напрямком рейтингування, причому існують ряд рейтингів, зорієнтованих тільки на цих суб'єктів. Банків, що мають рейтинги, з однієї сторони, досить велика кількість - близько тисячі для кожного з основних світових рейтингових агентств. Водночас вони охоплюють лише невелику частину банків, якщо врахувати, що в США таких фінансових інститутів майже 8 тисяч, у країнах Євросоюзу їх кількість вимірюється тисячами. Рейтинги мають найбільші банки, представлені на світовому ринку капіталів, у тому числі практично всі, що входять до світового Top 1000 за версією лондонського журналу The Banker

(2019). Проте багато банків, причому не тільки в країнах, що розвиваються, не мають таких рейтингів. Це пов'язано з багатьма факторами, у тому числі фінансовими. Процедура одержання рейтингу досить трудомістка, вимагає обов'язкової щорічної презентації банку і його діяльності рейтинговому агентству, наявності міжнародної фінансової звітності, а також оперативного інформування агентства за суттєвим для бізнесу подіями і проміжними результатами.

Наявних рейтингів недостатньо для вирішення багатьох питань, включаючи забезпечення вчасного попередження про можливі негативні результати діяльності, дистанційної оцінки банків для прийняття рішень про можливість і розміри спільного бізнесу, оцінки ризиків при видачі кредитів; для вирішення ряду інших проблем. Прийняття Нової Базельської угоди - Базель III (Basel Committee on Banking Supervision, 2010) і забезпечення технологічних можливостей для її впровадження відкриває додаткові потреби у формуванні й обґрунтуванні внутрішніх рейтингів для вирішення типових задач ризик менеджменту.

Важливими ознаками нових капітальних стандартів за «Базель III» можна вважати: 1) поліпшення якості структури власного капіталу банків; 2) істотне підвищення необхідної квоти капіталу; 3) зменшення системного ризику; 4) наявність достатнього часу для переходу на нові нормативи регулювання [29]. Нові вимоги мали впроваджуватися поетапно – впродовж 2013–2019 років, сьогодні термін остаточного переходу був продовжений до 2022 року, коли наберуть чинності положення методичних рекомендацій Базель IV.

Вимоги Базелю III, висунуті Базельським комітетом також мають як свої переваги, так і недоліки. До основних переваг «Базель III» слід зарахувати те, що основною метою Базельських стандартів є підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг. Новий запропонований пакет правил забезпечить стабільність фінансової системи, скоротить ризики і знизить імовірність майбутніх криз та дозволить банкам

витримати економічні стреси та фінансові потрясіння без значної державної підтримки. Це сприятиме підвищенню довіри до банківської системи з боку населення та забезпечить зміцнення банківських установ у довгостроковій перспективі [29].

Доповнюють рейтинги міжнародних агентств національні рейтинги. Так, Національний банк України в межах поточного контролю за діяльністю банків здійснює оцінку фінансового стану банківської установи та визначення її рейтингу на основі рейтингової системи CAMELS. Інформаційна модель, яка використовується при визначенні рейтингу за методикою Національного банку України, основою якої є система CAMELS, складається з інформації про банківський менеджмент, звіту про власний капітал, звіту про прибутки та збитки, звіту про кредитний портфель, розгорнутого балансу банку. Отже, можна виділити дві основні характерні риси інформаційної моделі системи CAMELS:

- необхідність використання інформації, яка є банківською таємницею і не підлягає оприлюдненню;
- аморфність (розмитість) інформаційної моделі, тому що немає жорстко регламентованої системи показників та існує повна невизначеність щодо методики оцінки менеджменту банку.

Вказані вище особливості інформаційної моделі системи CAMELS відповідають визначеним нами принципам публічності та об'єктивності, крім того результати рейтингування банків також є закритою інформацією і не розголошуються.

Для відстеження органами банківського нагляду змін фінансового стану банку використовується система показників раннього реагування, яка дозволяє вчасно, на початковій стадії, виявити негативні сторони діяльності банку, погіршення його фінансового стану.

У разі виявлення значних відхилень (погіршення) показників раннього реагування, що склалися в конкретному банку, від середніх показників за цією групою банків і по банківській системі в цілому, що у свою чергу може

негативно вплинути на стабільність банку, готується доповідна записка керівництву департаменту банківського регулювання та нагляду, яка повинна містити інформацію про фінансовий стан банку, причини погіршення та конкретні пропозиції і рекомендації щодо поліпшення окремих показників діяльності банку, які мають бути подані раді та правлінню цього банку.

Система показників раннього реагування, яка використовується банківським наглядом для проведення дистанційного аналізу фінансового стану банку, є недосконалою. Як і багатьом коефіцієнтним методам їй притаманні недоліки. Одним із недоліків, на нашу думку, є те, що система показників раннього реагування частково дублює економічні нормативи, з тією лише відмінністю, що граничні значення для нормативу великих кредитних ризиків та нормативу максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам, більш жорсткі (занижені). При цьому тільки для розрахунку нормативу великих кредитних ризиків використовується поділ банків на чотири групи за обсягом активів. Вважаємо, що дублювання нормативів регулювання діяльності банків недоцільне, адже іноді банки для їх виконання на кінець місяця виходять на "необхідні" показники, а тому значення нормативу не може відображати реальний фінансовий стан банку.

Багато уваги в даній системі приділяється показникам якості активів, зокрема діяльності банку з цінними паперами, тоді як для аналізу пасивної бази призначено лише 5 показників, які визначають лише якість і стабільність пасивної бази, але не розкривають рівень активності залучення банком ресурсів.

Для оцінки ліквідності використовуються нормативи миттєвої і поточної ліквідності. І хоча для їх розрахунку застосовуються певні коригування, все ж дублювання має місце. При цьому призначення нижньої межі коефіцієнта миттєвої ліквідності на рівні 30% не є обґрунтованим. На нашу думку, для оцінки ризику ліквідності та платоспроможності

використовується недостатня кількість показників, тому вони не розкривають в достатній мірі рівень ліквідності і платоспроможності банку.

Для порівняння наведемо одну із найрозвиненіших систем коефіцієнтного аналізу – BAKred Information System (BAKIS), що з 1997 року застосовується Центральним банком Німеччини. BAKIS включає 47 коефіцієнтів, 19 з яких відносяться до кредитного ризику (зокрема коефіцієнт платоспроможності), 16 – до ринкових ризиків, 2 -до ризиків ліквідності і 10 пов'язані з прибутковістю банківських операцій. Всім показникам присвоєні однакові вагові коефіцієнти значущості. У теперішній час роль системи зводиться до розробки пріоритетів діяльності з банківського нагляду. Система аналізу Bank Monitoring Screens (BMS), що застосовується в США об'єднує 39 фінансових показників і 35 параметрів, які відносяться до ринку капіталів[49, с. 92].

Дуже цікавий досвід Нідерландів, де для визначення надійності кредитних установ ретельно вивчаються як показники, що безпосередньо характеризують діяльність банків, так і макроекономічні індикатори, що впливають на розвиток банківської галузі в цілому (зростання ВВП і промислового виробництва, рівень безробіття, курс євро, індикатор кількості банкрутств протягом останнього року).

У країнах СНД значна частина систем банківського моніторингу базується винятково на коефіцієнтному аналізі. На жаль, через те, що достовірність офіційної банківської звітності знаходиться на досить низькому рівні, надійність цих систем не дуже висока. Однак їх можна використовувати як генератор тривожних сигналів і показчик напрямів глибшого вивчення за допомогою статистичного аналізу або досліджень на місцях.

Проте всі розглянуті системи акцентують увагу на аналізі фінансового стану банку, а оцінці фінансової стійкості банків не приділяється належна увага. Причому, як свідчить теоретичне дослідження фінансової стійкості банків, саме ця характеристика відображає комплексний якісний стан банку

на основі переліку формалізованих та неформалізованих ознак. Отже, актуальним є питання розвитку ефективного інструментарію публічної оцінки саме фінансової стійкості банків.

Виходячи з вищезазначеного, подальшого розвитку потребують питання оцінки фінансової стійкості на основі доступної інформації із застосуванням рейтингового аналізу, що дозволить банкам проводити незалежну оцінку фінансової стійкості своїх контрагентів, партнерів та конкурентів, а також визначати власне місце в банківській системі за рівнем фінансової стійкості. Запропонована нами концепція альтернативної моделі оцінки фінансової стійкості банків є продовженням пошуку оптимального інструментарію дистанційної оцінки фінансової стійкості банків на підставі відкритої інформації.

Виходячи з наявної в Україні відкритої інформації про стан банків, інформаційна модель методики рейтингової оцінки банків має являти собою систему доступної відкритої інформації, що не є банківською таємницею, надається на регулярній основі, має регламентований вигляд (рис. 3.1.).

Аналіз фінансової стійкості банків, базуючись на загальноприйнятих прийомах та інструментах, має власну методологію, що обумовлена специфікою та змістом даної характеристики банку.

Існуючі методики оцінки ґрунтуються на застосуванні значної кількості як абсолютних, так і відносних показників, що ускладнює отримання узагальненої оцінки фінансової стійкості банку. Одним з варіантів отримання результату комплексної оцінки фінансової стійкості банків та визначення місця кожного банку в банківській системі за рівнем фінансової стійкості є рейтингова оцінка. Тому актуальною задачею є побудова методики аналізу, що дозволяла б узагальнювати вихідну інформацію й отримувати єдине значення – рейтинг фінансової стійкості банку.

Рис. 3.1. Інформаційна модель оцінки фінансової стійкості банків на основі відкритої рейтингової системи

На практиці існує кілька дистанційних моделей визначення стійкості банку, що обумовлені відмінностями у концептуальних підходах до їх побудови, у змісті їх окремих складових. Як правило, для побудови рейтингу фінансової стійкості банку використовується аналітична концепція і відповідна їй модель. Суть даної концепції полягає в тому, щоб на основі вихідних показників, які характеризують капітал, активи, прибутковість, ліквідність тощо та виступають як детерміновані функції від внутрішніх станів, визначити фінансову стійкість банку. Прикладом такої моделі може слугувати рейтингова система CAMELS. Інша концепція будується, виходячи з розуміння фінансової стійкості банку як ймовірностного стану, тобто при тих самих внутрішніх станах можливі розходження у вихідних показниках. Причинами цьому можуть бути недостатні знання про банк, про вплив зовнішніх факторів та ін. Окремі елементи даної моделі використовуються більшістю рейтингових агентств.

Третя концепція є статистичною щодо економічних процесів – економіко-статистична (економіко-математична). Коротко її суть полягає в тому, що: які б статистичні (або ймовірносні) властивості і зв'язки не були відомі про досліджуваний об'єкт, усі вони в будь-якому випадку визначають повністю готову математичну модель. Запропонована методика спирається

на розуміння фінансової стійкості банку як інтегрованої якісної характеристики його діяльності, що залежна від стану власного капіталу, якості активів і залучених ресурсів, ліквідності й прибутковості. До того ж єдиний економічний підхід до розуміння стійкості не виключає розходжень у трактуванні певних її деталей: співвідношення факторів стійкості між собою, між способами їх виміру й оцінки, ступеня впливу кожного фактора на стійкість банку в цілому.

Рейтингова оцінка фінансової стійкості банку має ряд нових аспектів. Вибір показників для оцінки складових фінансової стійкості повинен спиратися на встановлення залежності від них фінансового стану банків. Тому, не намагаючись знаходити нові показники для оцінки ліквідності, достатності капіталу, якості активів і ресурсів, прибутковості банківської діяльності, досліджується статистична залежність стану й динаміки, які використовуються у різних методиках показників фінансової стійкості, і стану й динаміки обраного базисного критерію фінансової стійкості банку.

Крім того, слід зазначити, що для користувачів різних рейтингових систем оцінки фінансової стійкості банку важливо знати не лише про дійсний сприятливий чи несприятливий рівень фінансової стійкості банку, а й про можливість збереження сприятливого рівня фінансової стійкості в перспективі або про ймовірність її погіршення. Тому методологічна концепція спирається на врахуванні стабільності розвитку банку при оцінці його фінансової стійкості [30].

Отже, для комплексної оцінки фінансової стійкості банку на підставі рейтингової моделі слід використовувати модель, яка буде враховувати показники фінансової стійкості за мірою їх впливу на загальну структуру моделі. Вхідними даними моделі будуть дані фінансової звітності банків. Вихідна інформація міститиме в собі розраховані показники та їх аналіз. Причому для підсумкової формули обираються лише ті показники, що відбивають найбільше істотні зв'язки діяльності банку з його фінансовою стійкістю в сучасних умовах функціонування українських банків.

Модель комплексної оцінки фінансової стійкості банку має орієнтуватись на стабільність розвитку банку, для чого пропонується застосовувати інструменти оцінки стабільності динамічних рядів отриманих банками рейтингових оцінок [31].

Схема побудови запропонованої комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингової моделі може бути представлена такою схемою (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Структура процесу побудови моделі комплексної рейтингової оцінки фінансової стійкості банку

Особливу увагу слід звернути на принципові моменти побудови рейтингової моделі, яка пропонується в дисертаційному дослідженні [31]:

- виходячи з теоретичного обґрунтування факторів фінансової стійкості банків, спочатку визначається весь набір показників, що використовуються для оцінки. Потім на основі аналізу коефіцієнта кореляції визначаються банківські показники для включення в підсумкову формулу;

- обґрунтувавши критерії і параметри оптимального банку, обчислюють вагові коефіцієнти складової підсумкової формули рейтингової моделі;
- з врахуванням відібраних показників і їх вагових значень складається підсумкова формула розрахунку стійкості комерційного банку;
- на практиці за допомогою формули, запропонованої для аналізу результатів діяльності ряду банків, визначається рейтинг їх фінансової стійкості;
- коригування рейтингової оцінки із врахуванням критерію стабільності розвитку банку.

3.2. Дослідження фінансової стійкості банків на основі кореляційно-регресійного аналізу рейтингових показників

Кінцевим користувачем вищезазначеного рейтингу є суб'єкти господарювання, а також фізичні особи, що обирають банк для розміщення власних коштів на депозитний рахунок.

Для дослідження використовуються показники на кінець 2017, 2018, 2019 року. Дослідження виконано із використанням кореляційно-регресійної моделі статистичного аналізу. Дані отримані з порталу «Мінфін» [32].

Перелік доступних для аналізу показників включає в себе такі, як: залежність від вкладень фізичних осіб; прибутковість; ліквідність; достатність капіталу; доля банку на ринку депозитів; абсолютний та відносний ріст депозитного портфелю в гривнях та доларах США; якість фондування; масштаб діяльності банку; платіжна репутація банку; оцінка аналітиків порталу «Мінфін».

Навіть не проводячи глибокого аналізу показників можливо прослідкувати декілька як позитивних, так і негативних тенденцій.

Перш за все, з усієї вибірки протягом 2017-2018рр лише п'ять банків (Правекс Банк, Сбербанк, Промінвест Банк, Кредит Дніпро Банк, Форвард Банк) в середньому показують збитковість діяльності, а вже на кінець 2019 лише один – Правекс Банк. Це дозволяє зробити висновок про те, що банківська система в Україні є досить стабільною на даний момент.

Наступна тенденція – на кінець 2017 року лише три банки з двадцяти восьми не виконують норматив Національного Банку України щодо достатності капіталу (НЗ – не менше 7%) [33], проте у 2018 році таких банків було два, а в 2019 – усього лише один.

Повільне зростання обсягу роздрібних вкладів в країні (в середньому на 5% в гривні та на 0,4 в доларах США за три роки). Це також дозволяє зробити висновок про те, що банки України поступово повертають до себе довіру після банківської кризи останніх років.

Можна також простежити, що серед наведеного переліку банків лише сім банків у минулому мали проблеми із розрахунками за своїми зобов'язаннями.

Цікава тенденція простежується і з часткою банків з вибірки на ринку роздрібних депозитів. Ця тенденція – поступове збільшення частки цього ринку саме у великих банках, що в перспективі може спричинити ще ряд банкрутств несистемних регіональних банків.

Лідерами за залученням депозитних коштів як в абсолютному так і у відносному вимірі все ще залишаються державні системні банки – ПриватБанк та Ощадбанк.

Для того щоб здійснити кореляційно-регресійний аналіз наведених показників необхідно визначити залежну та незалежні змінні із коректним обґрунтуванням такого вибору.

Залежність від вкладень фізичних осіб – це показник, що характеризує можливість банку вести свою основну діяльність за рахунок власних коштів. Високий рівень такої залежності може свідчити про проблеми фінансового менеджменту банку.

Сама по собі прибутковість не є тим показником, що може бути ключовим у прогнозуванні стану банку, якщо вона взята як показник у певний момент часу. Це пояснюється тим, що банк може за короткий період часу отримати та задекларувати надприбуток, маючи збиткову ситуацію в цілому. В той же час, для проведення дослідження використовується статистика за три роки, тому існує можливість спостерігати цей показник в динаміці.

Ліквідність є перш за все тактичним показником, який призначений для оцінки можливостей банку щодо власних зобов'язань і не може використовуватись як залежна змінна.

Достатність капіталу, як і залежність від вкладень фізичних осіб, є тим показником, низький рівень якого може викликати проблеми з неможливістю покривати боргові зобов'язання, і сам по собі свідчить про надійність банку. Цей показник регулюється Національним банком України, і не може бути менше, ніж 7%.

Доля банку на ринку роздрібних депозитів – абсолютний показник, що характеризує рівень довіри клієнтів до обраного банку. Цей показник є тактично та стратегічно важливим, адже великі обсяги залучених депозитів до банку дозволяють більш активно проводити кредитні операції.

Наступні чотири показники (абсолютне зростання роздрібного портфелю вкладів, млн. грн, абсолютне зростання роздрібного портфелю вкладів, млн. дол, відносне зростання роздрібного портфелю вкладів, млн. грн, відносне зростання роздрібного портфелю вкладів, млн. дол.) є показниками, що потребують дослідження саме в динаміці, і дозволяють відстежити тенденції до розвитку банку.

Якість фондування – показник, що характеризує можливості банку до залучення додаткових коштів. Так, оцінки 5 та 4 – це банк, що має іноземний капітал, і може залучити додаткові кошти для покриття зобов'язань, 3 – банки з державним капіталом, 2 – іноземні банки з великими політичними

ризиками або системні банки України, 1 – невеликі регіональні банки. Ця оцінка є важливою при настанні кризової ситуації.

Масштаб діяльності банку – показник, що характеризує охоплення банком дійсних та потенційних клієнтів на рівні України. Показник не може бути використаний як залежна змінна.

Платіжна репутація банку – показник, що характеризує наявність проблем з платоспроможністю банку в минулому. 5 балів означають відсутність таких проблем, 4 бали – випадки залучення тимчасової адміністрації, 3 бали – наявність дефолтів або технічних дефолтів, 2 бали – наявність у минулому проблем із виплатою депозитів, масових протестів вкладників, тощо, 1 бал – невиклати станом на теперішній час.

Оцінка аналітиків порталу «Мінфін» – окремий бальний показник, що використовується у зазначеному рейтингу як коефіцієнт поправки на інші зазначені показники. Експертна складова загальної оцінки стійкості банку покликана виключити відхилення, викликані навмисним «прикрашанням» звітності фінустановами або недостатністю одних лише офіційних цифр для фінального висновку про стан і перспективи банку.

Експерти, задіяні «Мінфіном» до складання рейтингу, виставляють власну оцінку стійкості банку за 5-бальною шкалою (від 1 до 5), виходячи з власних прогнозів і розрахунків по банку.

Загальна оцінка аналітиків розраховується як середнє арифметичне оцінок від всіх експертів. Наприклад, якщо з трьох експертів двоє ставлять банку "5", а третій "4", то середня оцінка складе $(5 + 5 + 4) / 3 = 4,67$.

Наприклад, офіційна звітність не відображає міцності позицій власника банку, про яку можуть судити експерти, аналізуючи як офіційну, так і неофіційну інформацію.

Експерти, підключені «Мінфіном» до складання рейтингу, виставляють власну оцінку стійкості банку за 10-бальною шкалою (від 1 до 10), виходячи з власних прогнозів і розрахунків по банку. Загальна оцінка аналітиків розраховується як середнє арифметичне оцінок від всіх експертів [34].

Виходячи з цього, ця оцінка є частково суб'єктивною, і в той же час досить самостійною. При цьому вона враховує фінансові показники меншою мірою, але формується раз на квартал.

Дослідження за цим показником є досить цікавим підходом, адже воно дозволить відслідкувати зв'язок між фінансовими показниками, та нефінансовими а іноді ще й політичними. Зважаючи на викладене вище, в якості результуючої (залежної змінної) обирається саме показник оцінки аналітиків порталу «Мінфін». Для аналізу в рамках роботи був використаний програмний комплекс Statistica 13.

Наявні у базовій вибірці показники абсолютного зростання розміру портфелю депозитів у гривнях та доларах були виключені, а бальні показники були переведені у відсотки для зручності розрахунку. В остаточній таблиці, що використовувалась при розрахунках усі показники були приведені до середнього геометричного показника за три роки (середнього арифметичного для тих показників, що мають хоча б одне від'ємне значення серед трьох).

Остаточна вибірка наведена у таблиці 3.1

	Залежність від вкладів фізичних осіб (Var1)	Прибутковість (Var2)	Ліквідність (Var3)	Достатність капіталу (Var4)	Доля банку на ринку роздрібних депозитів (Var5)	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, грн, % (Var6)	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, дол., % (Var7)	Якість фіндування (Var8)	Масштаб діяльності банку (Var9)	Оцінка аналітиків Мінфіну (Var10)	Платіжна репутація банку (Var11)
Райффайзен Банк Аваль	34,42	6,42	6,85	14,64	4,63	11,23	6,59	100,00	90,00	95,00	100,00
Укрсиббанк	34,97	4,47	12,98	12,44	3,04	16,57	3,88	100,00	82,00	94,40	100,00
Креді Агріколь Банк	23,49	4,44	10,29	12,65	1,32	7,18	-0,61	100,00	68,60	95,60	100,00
ОТП Банк	39,42	5,40	8,79	15,04	2,32	13,81	3,82	100,00	77,40	87,40	100,00
Кредобанк	38,93	3,18	7,14	12,08	1,11	3,40	1,86	100,00	65,40	89,00	100,00
Прокредит Банк	31,85	3,32	5,30	14,20	1,09	8,99	5,11	100,00	61,40	87,80	100,00
Укргазбанк	26,21	1,10	6,48	7,36	4,21	7,65	13,20	60,00	88,00	87,60	40,00
Ощадбанк	45,16	0,14	10,89	9,86	18,56	4,51	4,82	60,00	98,00	84,80	73,40

Продовження табл. 3.1

Укресімбанк	17,57	0,60	6,51	6,90	5,02	8,24	1,35	60,00	90,60	71,80	73,40
Альфа-Банк	55,89	2,06	5,22	9,26	5,95	13,34	6,16	40,00	93,40	85,00	80,00
ПУМБ	40,59	3,65	7,41	13,19	3,46	11,02	2,85	20,00	84,00	70,80	80,00
Правекс Банк	43,95	-2,50	17,24	32,38	0,29	11,80	6,66	100,00	30,60	80,40	100,00
Ідея Банк	72,12	6,84	6,13	15,36	0,52	4,13	-0,23	100,00	45,40	66,60	100,00
Універсал Банк	54,01	2,36	6,15	11,65	1,06	38,10	14,46	20,00	58,00	69,00	100,00
Південний	36,90	0,88	12,00	9,93	1,66	2,36	-0,86	20,00	73,40	54,20	100,00
Мегабанк	42,67	0,50	6,25	10,51	0,70	3,81	-1,49	40,00	51,40	56,40	100,00
Таскомбанк	48,44	2,20	6,18	10,77	1,42	6,58	6,70	20,00	70,00	69,40	100,00
ПриватБанк	70,84	1,89	10,57	12,80	34,25	5,27	-1,74	60,00	100,00	85,60	46,60
Восток Банк	31,58	1,33	14,69	7,64	0,54	13,22	3,00	20,00	44,60	49,40	100,00
А-Банк	82,75	7,15	4,47	16,83	0,71	11,15	10,82	20,00	54,00	44,80	100,00
Індустріал Банк	51,76	0,38	10,27	29,06	0,32	12,41	2,93	20,00	34,60	55,60	100,00
МТБ Банк	46,90	1,20	8,36	12,89	0,39	6,39	2,28	20,00	37,40	50,60	100,00
Промінвест Банк	24,43	-14,07	8,03	27,87	0,56	-17,64	-26,14	40,00	42,60	35,60	40,00
Міжнародний Інвестиційний Банк	23,77	0,69	4,57	4,22	0,39	0,35	6,15	20,00	36,60	50,20	100,00
Кредит Дніпро Банк	46,01	-1,37	5,74	12,17	0,75	1,97	-6,89	20,00	55,40	49,40	100,00
Банк інвестицій та збережень	43,96	0,35	7,81	13,37	0,31	11,29	-5,65	20,00	31,40	44,20	100,00
Форвард Банк	87,64	-12,36	7,19	7,34	0,30	8,16	1,91	40,00	31,40	55,80	100,00
Сбербанк	21,66	-6,55	6,64	19,19	1,18	3,27	-12,26	40,00	66,00	35,80	100,00

Для аналізу була використана покрокова модель із використанням методу «backward stepwise». Цей метод менш популярний, оскільки починається з моделі, в яку були включені всі змінні вибірки. Однак, оскільки він працює вниз, а не вгору, завжди зберігається велике значення R-squared.

Модель починає роботу з використанням усіх змінних у моделі. На кожному кроці видаляється змінна, яка є найменш значущою. Цей процес триває, поки не залишиться жодних незначних змінних.

Результат розрахунку приведено на рисунку 3.3.

Multiple Regression Results (Step 7)		
Dependent: Var10	Multiple R = ,93851708	F = 59,12215
	R ² = ,88081431	df = 3,24
No. of cases: 28	adjusted R ² = ,86591610	p = ,000000
	Standard error of estimate: 7,037700113	
Intercept: 27,370335993	Std.Error: 4,217814	t(24) = 6,4892 p = ,0000
Var7 b* = ,360 Var8 b* = ,605 Var9 b* = ,388		
(significant b* are highlighted in red)		

Рис. 3.3. Результати, отримані за допомогою кореляційно-регресійної моделі

На даному рисунку відображені дві значущі змінні, а також вільний член, однак не вказані дійсні регресійні коефіцієнти. Для того щоб отримати їх – необхідно звернутись до блоку даних «Regression Summary for Dependent Variable». Блок даних наведений у вигляді таблиці (таблиця 3.2)

Таблиця 3.2

Блок даних Regression Summary for Dependent Variable

N=28	Regression Summary for Dependent Variable: Var10 (Spreadsheet1) R= ,93851708 R ² = ,88081431 Adjusted R ² = ,86591610 F(3,24)=59,122 p<,00000 Std.Error of estimate: 7,0377					
	b*	Std. Err.	b	Std. Err.	t(24)	p-value
Intercept			27,370336	4,217814	6,489223	0,000001
Var7	0,359878	0,072164	0,88146	0,176755	4,986929	0,000043
Var8	0,605337	0,073587	0,34519	0,041962	8,226093	0,000000
Var9	0,387776	0,074976	0,33433	0,064642	5,171975	0,000027

Тепер, коли отримані всі необхідні дані – можливо побудувати рівняння регресії. Воно матиме такий вигляд:

$$0,88146 \times X_1 (\text{Відн. ріст роздр. портф. вкл., дол.}) + 0,34519 \times X_2 (\text{Як. фонд.}) + 0,33433 \times X_3 (\text{Масшт. діяльн.}) + 27,92086 = Y$$

Окрім безпосередньо звичайних коефіцієнтів регресії наведено також бета-коефіцієнти. Бета-коефіцієнти - це коефіцієнти, які вийдуть, якщо попередньо стандартизувати всі змінні до середнього 0 і стандартного відхилення 1. Таким чином, величина цих Бета-коефіцієнтів дозволяє порівнювати відносний внесок кожної незалежної змінної в прогнозування залежної змінної.

Рівняння регресії дозволяє прогнозувати значення Y , якщо відомі значення X_1 , X_2 та X_3 .

Слід зазначити, що кореляція між незалежними змінними, що увійшли до рівняння регресії є низькою, а також оберненою, що демонструється у таблиці 3.3. Таким чином у моделі відсутня мультиколінеарність.

Таблиця 3.3

Блок даних Correlation of Regression Coefficients

Correlations of Regression Coefficients b; DV: Var10			
Variable	Var7	Var8	Var9
Var8	1,000000	-0,035350	-0,194707
Var7	-0,035350	1,000000	-0,273433
Var9	-0,194707	-0,273433	1,000000

Інший шлях вивчення вкладів кожної незалежної змінної в пророкування залежною змінною складається в знаходженні часткових і напівчасткових кореляцій.

Часткові кореляції є кореляціями між відповідної незалежної змінної і залежною змінною, скоригованими відносно інших змінних. Таким чином, це кореляція між залишками після коригування щодо незалежних змінних. Часткова кореляція представляє самостійний внесок відповідної незалежної змінної в прогнозування залежною змінною.

Напівчасткові кореляції є кореляціями між відповідної незалежної змінної, скоригованої щодо інших змінних, і вихідної (нескоректованої)

залежною змінною. Таким чином, напівчасткова кореляція є кореляцією відповідної незалежної змінної після коригування щодо інших змінних, і нескоректована вихідними значеннями залежної змінної. Інакше кажучи, квадрат напівчасткової кореляції є показником відсотка загальної дисперсії, який пояснюється взятою окремо незалежною змінною, в той час як квадрат часткової кореляції є показником відсотка залишкової дисперсії, яка обраховується після коригування залежною змінною щодо незалежних змінних.

Часткові та напівчасткові кореляції продемонстровано в таблиці 3.4 для факторів, що увійшли в рівняння, та в таблиці 3.5 для факторів, що не увійшли в рівняння.

Таблиця 3.4

Блок даних Variables Currently In The Equation

Variables currently in the Equation; DV: Var10 (Spreadsheet4)							
Variable	b* in	Partial	Semipart	Tolerance	R-square	t(24)	p-value
Var7	0,359878	0,713369	0,351431	0,953607	0,046393	4,986929	0,000043
Var8	0,605337	0,859178	0,579696	0,917077	0,082923	8,226093	0,000000
Var9	0,387776	0,726008	0,364471	0,883414	0,116586	5,171975	0,000027

Таблиця 3.5

Блок даних Variables Not In The Equation

Variable	Variables not in the Equation; DV: Var10 (Spreadsheet4)						
	b* in	Partial	Semipart	Tolerance	Minimum	t(23)	p-value
Var2	-0,057559	-0,120531	-0,041611	0,522634	0,522634	-0,582292	0,566035
Var4	0,016018	0,039045	0,013480	0,708149	0,708149	0,187398	0,852992
Var1	-0,013468	-0,036340	-0,012546	0,867703	0,845010	-0,174394	0,863082
Var5	0,081589	0,185426	0,064015	0,615612	0,550785	0,904966	0,374866
Var6	0,052097	0,104608	0,036114	0,480538	0,463257	0,504451	0,618743

Var11	-0,067739	-0,160917	-0,055554	0,672593	0,632405	-0,781918	0,442238
Var3	0,083250	0,232812	0,080374	0,932106	0,859140	1,148074	0,262739

Як було виявлено, на нефінансові чинники, що виражені через оцінку експертної групи порталу «Мінфін» у рейтингу банків найбільший вплив мають показники відносного росту роздрібного портфелю вкладів у доларах, масштабу діяльності банку та якості фондування. Отже, саме на ці фактори мають звернути увагу банківські установи з метою підвищення рівня фінансової стійкості. Крім того, значення цих факторів і тенденції їх зміни можуть розглядатися як основні критерії вибору банку для обслуговування підприємствами, а також фізичними особами.

В умовах запобігання поширенню фінансово-економічної кризи рейтингові системи є одними з найбільш ефективних індикаторів для забезпечення фінансової стійкості банків, за основу яких прийнятий комплексний підхід, що поєднує аналіз діяльності систематично значущих банківських установ (запобігаючи їх втраті фінансової стабільності) та макроекономічного середовища банків. Бразилія, Швеція, Фінляндія, Норвегія, Чехія, Словаччина, Таїланд, Індонезія, Чилі, Аргентина та Південна Африка - приклади країн, які обрали такий підхід [35].

Фінансове відновлення банківської системи, її інституційної основи, базується на фінансово-економічному потенціалі держави та можливостях основних фінансових регуляторів: Кабінету Міністрів України, Національного банку, Міністерства фінансів. Основну роль у здійсненні політики реструктуризації банківської системи відіграє Національний банк України. НБУ має допомогти уряду проаналізувати фактичні фінансові умови окремих банків, оцінити витрати на їх реорганізацію та контролювати виконання санаційних заходів [36].

Тож, в першу чергу, цей рейтинг, або концепція, що покладена в основу формування оцінки аналітиків порталу «Мінфін» може бути використаний самим регулятором, Національним банком України при проведенні стрес-тестування банків.

Стрес-тестування – це метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями. Стрес-тестування широко використовується для оцінки кредитного ризику, ризику ліквідності, валютного ризику, ризику зміни процентної ставки та вартості активів [37].

Процедуру стрес-тестування у 2019 році були зобов'язані пройти 29 банківських установ, яким належать близько 93% активів усієї банківської системи України. Сценарії стрес-тестування розробляються не для прогнозування фінансових показників, а з метою оцінки слабких сторін системно важливих та великих банків, на які в першу чергу можуть вплинути ризики та зміни в економічній кон'юктурі країни, посилення кризових процесів. Нині, головними факторами ризику, які НБУ заклав у сценарії стрес-тесту, є недостатньо консервативна оцінка платоспроможності позичальників, коротка строковість фондування, значна валютна складова у балансах банків та низька операційна ефективність [38].

Минулорічне тестування завершилось наступними результатами [38]:

1. За базовим сценарієм у середньому всі банки характеризуються швидкими темпами зростання достатності основного капіталу – до 19,8% (на 10 в.п.), проте 11 банкам необхідно й надалі нарощувати обсяги для досягнення мінімальних вимог обсягу капіталу.

2. За несприятливим сценарієм обсяг капіталу 18 банків знижувався за межі допустимого нормативного рівня (3,5% та 5% для основного та регулятивного капіталів відповідно). Найнижчі результати отримали банки з

російським капіталом, що пояснюється згортанням їхньої діяльності, відсутністю якісних активів та доходів від основної діяльності.

3. Основну загрозу для капіталу банків за нинішніх умов становлять амортизації застави за непрацюючими кредитами, котрі стали однією із причин погіршення результатів стрес-тестування державних банків – Ощадбанку та Укрексімбанку. Через юридичні ризики та часті випадки шахрайства банки не завжди в змозі стягнути заставу для відшкодування втрат у разі настання дефолту, до того ж у періоди кризи ліквідність забезпечення зменшується, а шанси реалізувати стягнене майно скорочуються (за статистикою, банк відшкодовує не більше 20% боргу за незабезпеченими кредитами). Іншими причинами називають зниження поточної чистої процентної маржі та значне підвищення співвідношення операційних витрат та доходів.

4. Також НБУ нині зосереджується на проблемах стійкості кредитів домогосподарств, що стрімко зростають протягом останніх років. Роздрібні банки найбільше страждатимуть від настання гіпотетичної кризи, оскільки припускається, що за таких умов 20% незабезпечених кредитів стануть дефолтними. Необхідність у капіталі також демонструють банки з концентрованими корпоративними кредитними портфелями.

5. Другий рік поспіль 9 банків успішно проходять стрес-тестування, до них належать 7 іноземних та 2 державних (Приватбанк та Укргазбанк). Порівняно з попереднім роком, рівень достатності капіталу ПУМБу та Альфа-Банку став задовільним.

6. Також результатами минулорічного стрес-тестування для банків встановлювався необхідний рівень достатності основного та регулятивного капіталу, якого банки мають досягти до 2021 року за допомогою залучення додаткового акціонерного капіталу та реструктуризації балансу. Перевищення необхідного запасу капіталу для покриття ризиків допоможе банкам підготуватись та простіше перейти до змін вимог до капіталу наступних років.

Визначені в результаті дослідження детермінанти фінансової стійкості дозволяють доповнити критерії за якими відбувається стресс-тестування банківських установ в Україні в умовах існуючого інституціонального середовища. Використання побудованих економіко-математичних моделей при прийнятті управлінських рішень дозволить виробити надійні інструменти регулювання діяльності банків в контексті «прибутковість-ліквідність-надійність (оптимальні ризики)-стабільний розвиток».

3.3. Актуальні тенденції, перспективи та напрями реформування української системи банківського нагляду

За останні декілька років з метою впровадження європейського досвіду та наближення до стандартів управління капіталом НБУ розпочав перехід до впровадження новітніх міжнародних банківських нормативів, що відповідають положенням Базелю III, IV та Директиви ЄС про вимоги до капіталу (CRD IV). Національний банк виокремлює причину неточного оцінювання банками величини кредитного ризику та, відповідно, розрахунку необхідного капіталу у минулому: завищена оцінка фінансової платоспроможності боржників та навмисне зволікання управління банку із переведенням активів у категорію проблемних, а кредитів – непрацюючих. Затверджене правлінням НБУ та постановою №351 «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» практично унеможливив «кредитування банками фінансово неспроможних підприємств та придбання цінних паперів неякісних емітентів, що було загальнопоширеною практикою у минулому» [39]. Банки сьогодні, під час ідентифікації рівня кредитного ризику, звертають увагу не лише на високоякісні показники скорингових економетричних моделей, а й на інші сигнали про ймовірність високого ризику, наприклад, своєчасна сплата позичальником своїх зобов'язань.

Останні роки знаменувалися запровадженням оновленого наглядного інструментарію, який ґрунтується на оцінці ризиків та якості управління ними (risk-based approach). Це означає, що відтепер процес оцінки банків є неперервним та здійснюваним одночасно за кожним банком, тобто аналізуються тенденції в їхній діяльності, зокрема за допомогою співставлення ключових показників діяльності одного банку з показниками інших, що належать до спільної групи (з однаковим рівнем). Результатом даної оцінки є формування наглядової стратегії за банком, що враховує сукупність таких факторів, як достатність (адекватність) його капіталу та ліквідності на покриття визначених ризиків, життєздатність банку протягом поточного року, наявність стійкої стратегії на наступні три роки, стан корпоративного управління банку [39].

Не менш значимою подією стало запровадження нових стандартів організації системи управління ризиками шляхом затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Документ передбачає більшу долученість ради банку в своїй наглядовій функції до створення потужної культури управління ризиками, здійснення моніторингу відповідності профілю ризику, контролю за дотриманням загальних 7 принципів управління ризиками тощо. Положенням визначений перелік основних ризиків (кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик, операційний ризик та комплаєнс-ризик), щодо яких банк має обов'язково здійснювати виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль та звітування. Крім того, банк має здійснювати управління іншими суттєвими ризиками, на які він наражається під час своєї діяльності [39].

Окрім того, НБУ успішно провів запровадження двох макропруденційних інструментів – обов'язкового нормативу покриття ліквідністю та коефіцієнт чистого стабільного фінансування, розробленого БКБН, котрі характеризують стійкість банку до притаманних кризовим періодам короткострокових шоків ліквідності та необхідних для покриття

чистого очікуваного відпливу коштів з банків упродовж тридцяти днів, зважаючи на стрес-сценарій, та забезпечення стабільного довгострокового фінансування.

Вагомим досягненням також є підвищення прозорості та розширення доступної зовнішнім користувачам інформаційної бази банків, оскільки усі учасники фінансового ринку мають більше можливостей для власної оцінки фінансового стану окремих банків. Раніше індивідуальні результати стрестестування та оцінок якості активів були доступні виключно наглядовим органам, наразі ж ця інформація перебуває у загальному доступі.

Реформування регулювання банківського сектора Національним Банком мало завершитись до 2019 року, але термін був відстрочений до 2023 року, оскільки Базельські нормативи та показники вводились частково з подальшим плавним підвищенням. Незважаючи на це, адаптація України до стандартів Базелю III вважається цілком успішною. Українська фінансова система належить до категорії банківсько-орієнтованих. Українські експерти передрікали такі ж негативні ефекти розглянутих стандартів у фінансовій та економічній сферах, як і зарубіжні. Перевагами нового режиму ряд фахівців називає зміцнення довіри зарубіжних інвесторів до українських кредитних установ як результат введення відповідної системи регулювання міжнародного зразка, зелене світло на шляху фінансової глобалізації. Однак, в підсумку, реалізація третьої, а згодом і так званої четвертої Базельських угод, може закінчитися загостренням економічних проблем як в Україні, так і в Євросоюзі.

Таким чином, правова база, яка регламентує банківський нагляд в Україні, в загальних рисах приведена до європейських норм і постійно вдосконалюється з урахуванням вимог Базельського комітету та за сприяння міжнародних фінансових організацій. Основні проблеми банківського нагляду в Україні лежать у площині недостатнього розроблення нормативних документів і практичної реалізації їх положень. Тому подальші дослідження повинні стосуватися систем діагностики та контролю фінансового стану

банку, оперативного реагування на виникнення проблем у діяльності банків, контролю за наявністю та ефективністю систем управління ризиками в банках, методики обчислення та значень обов'язкових економічних нормативів, процедур нагляду на індивідуальній і консолідованій основі, заходів щодо протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, недостатності правового регулювання реорганізації та ліквідації банків, зміцнення прозорості банківської діяльності, удосконалення підходів до розкриття інформації у фінансовій звітності. Удосконаленню банківського нагляду в Україні сприятиме застосування моделі, яка передбачатиме його здійснення Національним банком України спільно з іншими контролюючими органами.

Проте, наглядові органи України мають зважено підходити до впровадження усіх міжнародних стандартів, запропонованих Базельським комітетом, оскільки не завжди стрімкі зміни, що позитивно впливають на банківський сектор розвинених країн, так само позитивно впливатимуть на банківську систему України, або інших країн з нестійкими економіками, що розвиваються. Прийняття чергових інновацій, які Базельський комітет пропонує імплементувати на заміну Базелю III, суттєво обмежать можливості банків щодо нарощування кредитування реального сектора країни, що в свою чергу спричинить сповільнення росту та зменшення сукупного попиту, в першу чергу споживчого, що в умовах несприятливих зовнішньоекономічних факторів негативно вплине на економічну динаміку в цілому.

Безперечно, інтеграція у світовий фінансовий простір необхідна, а посилення вимог до капіталу, оцінки ризиків та ліквідності здатне підвищити стресостійкість банківської системи, однак варто розуміти, що, як і будь-яка реформа, прийняття наступної редакції Базельських вимог (IV) може нести за собою й негативні наслідки, такі як: відхід з ринку дрібних банків та диспропорції у конкурентному середовищі, скорочення обсягів кредитування та зростання відсоткових ставок. Такі та інші наслідки мають бути ретельно проаналізовані, а це потребує розробки конкретного плану і запобіжних

заходів підтримки, мінімізуючих негативні наслідки під час його втілення. Лише в таких умовах вдасться зміцнити фінансову систему країни й покращити позиції українського банківського сектору на світовому ринку.

Відповідно до оприлюдненої Національним банком Програми дій на 2020 рік, яка є частиною глобальної середньострокової дворічної Стратегії, український центральний банк визначив наступні кроки до досягнення основних стратегічних цілей та підвищення фінансової стійкості банківської системи:

1. Посилення ризик-орієнтованого підходу до банківського нагляду, зокрема шляхом удосконалення аналізу банківських стратегій та побудови життєздатних бізнес-моделей, посилення суворості сценаріїв щорічного стрестестування та підвищення контролю за операціями банків із пов'язаними особами.

2. Скорочення обсягів проблемних банківських кредитів та відновлення кредитування, шляхом розроблення чітких покрокових інструкцій до виконання, спрощення процедури стягнення застави за кредитами та заохочення розвитку вторинного ринку проблемних заборгованостей, підвищення захисту прав кредиторів на основі вдосконаленої процедури банкрутства і розширення інституту приватних виконавців, ліквідації обмежень щодо прийому землі як застави з урахуванням законодавства та формування нових інструментів розвитку кредитування, започаткування процентних свопів.

Паралельно до виконання Програми дій на 2020 рік, Національний банк працює над створенням нової Стратегії з горизонтом планування до 2025 року.

Центральний банк також висловив рекомендації українським банкам, які вважає найголовнішими у нинішній ситуації, а саме: активізувати роботу з непрацюючими кредитами, звертати більше уваги на оцінювання кредитного ризику за споживчими кредитами, обираючи більш консервативні підходи, уникати підвищення доларизації балансів, активно

залучати та утримувати більш стійкі довгострокові ресурси задля підвищення загальної строковості їх фондування, виконувати вимоги щодо докапіталізації та реструктуризації відповідно до результатів стрес-тестування, дотримуватись стандартів кредитування та слідкувати за рівнем концентрації корпоративних позичальників.

У 2020 році НБУ зобов'язав банки протягом трьох кварталів поступово завершити виконання плану впровадження вимог Положення про організацію процесу управління проблемними активами, зокрема створити на постійній основі окремий структурний підрозділ, що спеціалізується на роботі з непрацюючими активами, та комітет з питань управління НПА – для тих банківських установ, що характеризуються вищим рівнем проблемних кредитів, а також сформувати стратегію та оперативний план, у які включити цільові показники їх скорочення та окреслити період, фінансові, організаційні та технологічні заходи виконання.

Окрім того, українські банки очікують підвищення обов'язкового буферу консервації капіталу (1,25%), активізації буферу системної важливості та оновлення переліку ризиків, під які необхідно тримати капітал, тому банкам потрібно проводити збалансовану дивідендну політику, аби мати змогу виконувати посилені вимоги до капіталу. Також новою обов'язковою вимогою для системно важливих та рекомендованою для решти банків має стати розробка планів відновлення діяльності на випадок настання кризи. Подання планів необхідно виконати до 4 кварталу 2020 року.

На початку 2022 року НБУ відповідно до Базеля III планує встановити вимоги до банків щодо покриття капіталом операційних ризиків, для підготовки до переходу банки матимуть два роки, а отже перехід до нових вимог за умов поточної високої прибутковості банків протікатиме без ускладнень. За попередніми прогнозами дана група ризикових активів становитиме 19% у загальних зважених на ризик активах. Утримання капіталу під операційний ризик надалі збільшить стійкість окремих банків та системи загалом до неочікуваних кризових подій [40].

Наразі НБУ успішно виконав план щодо «вирішення проблем минулого», як очищення банківської системи від неплатоспроможних фінансових установ та підвищення капіталізації, та перейшов до наступного етапу реформування – закладання фундаменту стійкої банківської системи та стабільного економічного розвитку, проте для його забезпечення необхідна злагоджена робота усіх учасників фінансового ринку: НБУ, банків та небанківських фінансових установ, регуляторів та державних органів влади.

В цілому, можна зазначити, що стратегічними напрямками реформування банківського нагляду повинні бути:

- 1) підвищення рівня капіталізації банків;
- 2) розвиток систем ризик-менеджменту та вдосконалення управління ризиками в банках, забезпечення балансу між ефективністю і надійністю, гармонізація інтересів всіх зацікавлених сторін щодо стабільного розвитку банківської системи та посилення її позитивного впливу на соціально-економічний розвиток країни;
- 3) всебічний, комплементарний аналіз фінансової стійкості банків і банківської системи в цілому;
- 4) дослідження кореляції між показниками діяльності системоутворюючих банківських установ, з особливим наглядом за банками з іноземним капіталом;
- 5) застосування макропруденційної політики при розробці наглядових інструментів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. У сценарії стрес-тестування Нацбанком закладено такі основні фактори ризику банківської системи: недостатньо консервативна оцінка платоспроможності позичальників, коротка строковість фондування, значна валютна складова у балансах банків та низька операційна ефективність. Результати стрес-тестування показали, що достатність основного капіталу у середньому за банками нарощується швидкими темпами та відповідає плану, основну загрозу для капіталу банків становлять амортизації застави за

непрацюючими кредитами, зниження поточної чистої процентної маржі та значне підвищення співвідношення операційних витрат та доходів окремих системно важливих банків. Разом з тим, зважаючи на тісний зв'язок фінансової стійкості банків з їхнім рейтингом доцільно застосування методичного підходу до комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингових показників.

2. Дослідження впливу рейтингових оцінок на фінансову стійкість банків України із застосуванням кореляційно-регресійного аналізу дозволило виявити детермінанти фінансової стійкості банківських установ за сучасного стану інституціонального середовища в Україні. Найбільш значущими факторами виявилися показники відносного росту роздрібного портфелю вкладів у доларах, масштабу діяльності банку та якості фондування. Банківські стратегії розвитку мають передбачати комплекс заходів щодо забезпечення цвілевих значень цих індикаторів.

3. Головними кроками до досягнення стратегічних цілей НБУ та підвищення фінансової стійкості банківської системи є посилення ризик-орієнтованого підходу до банківського нагляду, зокрема шляхом удосконалення аналізу банківських стратегій та побудови життєздатних бізнес-моделей, посилення суворості сценаріїв щорічного стрес-тестування та підвищення контролю за операціями банків із пов'язаними особами; скорочення обсягів проблемних банківських кредитів та відновлення кредитування, шляхом розроблення чітких покрокових інструкцій до виконання, спрощення процедури стягнення застави за кредитами та заохочення розвитку вторинного ринку проблемних заборгованостей, підвищення захисту прав кредиторів на основі вдосконаленої процедури банкрутства і розширення інституту приватних виконавців, ліквідації обмежень щодо прийому землі як застави з урахуванням законодавства та формування нових інструментів розвитку кредитування.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі в результаті дослідження теоретичних і практичних питань управління фінансовою стійкістю банківської системи України можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз економічної літератури показав, що в залежності від контексту дослідження автори по-різному оцінюють зміст фінансової стійкості банку. Деякі автори вважають банк фінансово стійким, якщо результати його діяльності відповідають значенням критеріїв певної системи показників. Інші вважають, що фінансова стійкість може бути досягнута при ефективному фінансовому управлінні банком з урахуванням впливу факторів навколишнього середовища. Дослідження теоретичної сутності фінансової стійкості банку призводить до висновку, що вона являє собою інтегральну динамічну якісну характеристику здатності банку ефективно виконувати свої функції і забезпечувати цілеспрямований розвиток за рахунок трансформації ресурсів та мінімізації ризиків, протидії впливу зовнішніх і внутрішніх факторів середовища з додаванням таких параметрів як нормативний капітал, платоспроможність, ліквідність і прибутковість в допустимих межах.

2. Оцінка фінансової стійкості представляється як підсистема аналітичної функції управління, що реалізується за допомогою сукупності аналітичних прийомів і способів, які дозволяють виявляти і вимірювати вплив факторів на фінансову стійкість і обґрунтовувати відповідні рішення.

3. Фінансова стійкість банківської системи залежить від здатності кожного елемента системи, долати кризові ситуації, економічні шоки, впливи негативних зовнішніх та внутрішніх чинників та продовжувати ефективно функціонування, своєчасно виконувати зобов'язання та слугувати надійною та захищеною інституцією для вкладників, інвесторів та їхніх коштів.

4. Аналіз існуючих методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків, що використовуються у вітчизняній та зарубіжній

практиці, свідчить про існування суттєвих розбіжностей як у складових фінансової стійкості, так і в показниках, що використовуються для оцінки. Система показників має визначатися факторами, що обумовлюють фінансову стійкість банку, а, отже, головними складовими оцінки є: достатність капіталу, прибутковість банку, ліквідність, якість активів та пасивів. Порогові значення показників оцінки фінансової стійкості, які визначаються встановленими органами банківського нагляду як нормативні значення і характеризують критично небезпечний рівень, повинні враховувати динамічні зміни макроекономічних умов господарювання і принципів регулювання банківської діяльності.

5. Регулювання банківської діяльності - це, перш за все, створення законодавчої бази та прийняття законів, які регламентують діяльність банків, погодження положень щодо функціонування банків у вигляді нормативних документів. Чинне законодавство та нормативні положення визначають таку межу поведінки банківських установ, яка сприяє ефективнішому та надійнішому функціонуванню банківської діяльності.

6. Протягом 2019 року обсяг власного капіталу банківської системи збільшився на 45,19 млрд. грн. та станом на 01.01.2020 р. становив 200,9 млрд. грн. Починаючи з 2018 року банківський сектор фіксує історичні рекорди з прибутковості. Як бачимо з таблиці, за 2018-2019 роки спостерігаємо позитивну тенденцію щодо зменшення збитковості, на кінець 2019 року збиток банківської системи України склав 59,6 млрд грн. Цьому сприяла не лише жорстка монетарна політика НБУ і високі процентні ставки, а й більш зважена кредитна політика самих банків. Суттєве зростання прибутковості банківської системи стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів.

7. Протягом останніх двох років і вперше з моменту настання кризи український банківський сектор демонструє рекордну прибутковість, активізацію кредитування та помітне посилення фінансової стійкості.

Загалом, кредитні установи України виконують усі нормативні вимоги Нацбанку та є достатньо капіталізованими у нинішній макроекономічній кон'юктурі. Фактори, які можуть впливати на банківську систему у випадку настання кризи, це недостатньо консервативна оцінка платоспроможності клієнтів банками, короткостроковість вкладів та їх доларизація, недостатня операційна ефективність.

8. Проведена згідно з методикою В. Кромонава оцінка 3 банків України за активами показала, що лєвова частка з них має незадовільний фінансовий стан, що пов'язано з такими проблемами в їхній діяльності: незбалансованість депозитної бази, великі обсяги непокритих збитків у складі власного капіталу банківських установ, значне перевищення суми зобов'язань над власним капіталом та порівняно низький рівень ліквідності активів.

9. Збільшення суверенного кредитного рейтингу України створює передумови для покращення вітчизняними банками як власних фінансових показників, так і рейтингових оцінок, насамперед, завдяки підвищенню обсягів валютних резервів та прибутку від операцій на валютному ринку. Крім того, темпи кризових явищ протягом останніх двох років значно зменшилися, здійснено «оздоровлення» банківської системи за рахунок скорочення кількості проблемних банків, що дозволило НБУ провести рефінансування «життєздатних» банківських установ, які зможуть стабільно функціонувати та своєчасно розраховуватися за всіма зобов'язаннями, замість того, щоб «вливати» великі ресурси у неплатоспроможні банки.

10. Результати стрес-тестування НБУ показали, що достатність основного капіталу у середньому за банками нарощується швидкими темпами та відповідає плану, основну загрозу для капіталу банків становлять амортизації застави за непрацюючими кредитами, зниження поточної чистої процентної маржі та значне підвищення співвідношення операційних витрат та доходів окремих системно важливих банків. Разом з тим, зважаючи на тісний зв'язок фінансової стійкості банків з їхнім рейтингом доцільно

застосування методичного підходу до комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі рейтингових показників.

11. Для дослідження впливу фінансових показників на фінансову стійкість банків України був проведений кореляційно-регресійний аналіз. Як було виявлено, на нефінансові чинники, що виражені через оцінку експертної групи порталу «Мінфін» у рейтингу банків значний вплив мають показники відносного рісту роздрібного портфелю вкладів у доларах, масштабу діяльності банку та якості фондування. Саме на ці фактори мають звернути увагу банківські установи з метою підвищення рівня фінансової стійкості. Крім того, значення цих факторів і тенденції їх зміни можуть розглядатися як основні критерії вибору банку для обслуговування підприємствами, а також фізичними особами.

12. Головними кроками до досягнення стратегічних цілей НБУ та підвищення фінансової стійкості банківської системи є посилення ризик-орієнтованого підходу до банківського нагляду, зокрема шляхом удосконалення аналізу банківських стратегій та побудови життєздатних бізнес-моделей, посилення суворості сценаріїв щорічного стрес-тестування та підвищення контролю за операціями банків із пов'язаними особами; скорочення обсягів проблемних банківських кредитів та відновлення кредитування, шляхом розроблення чітких покрокових інструкцій до виконання, спрощення процедури стягнення застави за кредитами та заохочення розвитку вторинного ринку проблемних заборгованостей, підвищення захисту прав кредиторів на основі вдосконаленої процедури банкрутства і розширення інституту приватних виконавців, ліквідації обмежень щодо прийому землі як застави з урахуванням законодавства та формування нових інструментів розвитку кредитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Телишевська, Л. І. Оцінювання фінансової стійкості банків як елементу управління. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015, Вип. 8, с. 986-990.
2. Яременко О. Р. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017, Вип 20, с. 918-923.
3. Коваленко В. В. Методичні підходи до визначення рівня фінансової стійкості банківської системи. Актуальні проблеми економіки. 2011, Вип. 7, с. 235-236.
4. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. – Херсон: [б. в.], 2017, Вип. 26, с.97-102.
5. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка : зб. наук. пр. / Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород: [б. в.], 2015, Вип. 1, с. 184-187.
6. Зверяков М.І. Управління фінансовою стійкістю банків підручник. / М.І. Зверяков, В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва. К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 520с.
7. Мазаракі А. Методогічні засади побудови рейтингової системи оцінювання діяльності банків / А. Мазаракі, Н. Шульга // Банківська справа. – 1999. - №3. – с.26-30
8. Commercial Bank Examination. Manual / Division of Banking Supervision and Regulation. Board of Governors of the Federal Reserve System. – Washington, 1994. – 1878p.
9. Коваленко В.В. застосування системного підходу для забезпечення стабільного фінансового розвитку банківської системи України

/ В.В. Коваленко; Одес. держ. екон. ун-т // Вісник соціально-економічних досліджень. – Вип. 17. – Одеса: ОДЕУ, 2011. – с. 143-147

10. Blaschke W. Stress Testing of Financial Systems: An Overview of Issues, Methodologies, and FSAP Experiences / W. Blaschke, M.T. Jones, G. Majnoni, S.M. Peria // IMF Working Paper. WP/01/88. – 56p.

11. Hilbers P. Stress Testing Financial Systems / P. Hilbers, M.T. Jones // International Monetary Fund. – 2014. - №4. – 29p.

12. Cihak M. Stress Testing: A Review of key Concepts / M. Cihak // CNB Internal Research and Policy Note. – 2004. - №4. – 29p.

13. Financial Services Authority. Risk based approach to supervision of banks. – June, 2014. Vol .15, №3. – pp.17-32

14. Collier C. The SCOR System of Off-Site Monitoring: Its Objectives, Functioning, and Performance / C. Collier, S. Forbush, D. A. Nuxoll, J. O’Keefe // FDCIC Banking review. – 2013. Vol. 15. - № 3 – pp.17-32

15. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 07.12.2000 №2121–III / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

16. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : закон України від 20.05.1999, №679–X / Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

17. Про Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] : закон України від 27.02.2014, № 794-VII/ Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

18. Про Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] : закон України від 20.08.2014, № 375/ Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

19. Про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства [Електронний ресурс] : закон України від 11.09.2019, № 838/ Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

20. Про Державну фінансову службу України [Електронний ресурс] : закон України від 21.05.2014, № 236/ Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
21. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
22. Національний банк України: Нагядова статистика станом на 01.01.2020. Доступно з <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4> станом на 01.03.2020
23. Дзюблук О. В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці [Текст] / О. В. Дзюблук // Вісник Національного банку України. – 2015. – №3. – С. 30-45.
24. Гладинець Н.Ю. Фінансова стійкість банківської системи України та особливості її забезпечення в умовах кризових явищ / Н.Ю. Гладинець // Економічний простір. – 2015. – № 94. – С. 152–161.
25. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні // Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
26. Юрчишена Л. В. Дотримання економічних нормативів комерційними банками України / Л. В. Юрчишена, В. П. Цибрій. // Ефективна економіка. – 2011. – №9
27. Ганзюк С. М. Практика здійснення дистанційного нагляду НБУ за діяльністю банків в Україні / С. М. Ганзюк, Н. С. Голубева, Г. Г. Бяла. // Економіка і суспільство. – 2018. – №16.
28. Кучеренко Т. В. Удосконалення фінансового стану комерційного банку / Т. В. Кучеренко // Перспективные вопросы мировой науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/32_PVMN_2011/Economics/1_98140.doc.htm

29. Матлага Л. Еволюція регулювання фінансового сектору: від "Базель II" до "Базель III" / Лілія Матлага. // Економічний аналіз. – 2013. – №12. – Ч.2.
30. Крухмаль О.В. Розробка рейтингової системи оцінки фінансової стійкості банків // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції в розвитку банківської системи». – Дніпро:Наука і освіта – 2014. – с.42-43
31. Крухмаль О.В. Методичні основи рейтингової оцінки фінансової стійкості банків // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. Наук. Пр. Т.15. – Суми: У АБС НБУ, 2016. – с.149-155
32. Портал «Мінфін» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://minfin.com.ua>
33. Показники банківської системи: офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
34. Методика визначення стійкості банків: портал «Мінфін» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://minfin.com.ua/banks/rating/method/>
35. Афанасьєва О. Б. Зарубіжний досвід антикризового управління в банках у період світової фінансової кризи [Електронний ресурс] / О. Б. Афанасьєва. – Режим доступу : http://www.economyconfer.com.ua/full_article/646/.
36. Ключко Л.А. Проблемні банки в Україні, їх рефінансування та рекапіталізація в сучасних умовах / Л.А. Ключко // Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. – 2011. – №3(117). – С.216-223.
37. Стрес-тестування: офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123675
38. Стрес-тестування банків України 2019 року [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2019.pdf

39. Кремень В. Логіт-модель прогнозування ймовірності банкрутства банків / В. Кремень, Т. Бочкарьова. // Вісник АПСВТ. – 2018. – №3. – С. 79–88.
40. Стратегія Національного банку України. Програма дій 2020 [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-natsionalnogo-banku-ukrayini-programadiy-2020>
41. . Гумен І. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект. Вісник НБУ. 2000. № 1. С. 57-60
42. Польова І. М. Новітні підходи до оцінки надійності українських банків. Ефективна економіка. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
43. Рашкован В. Прогноз розвитку банківської системи в 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/opinion/rashkovan/prohnoz-rozvitku-bankivskoji-sistemi-v-2018-rotsi-2444720.html>
44. Про організацію процесу управління проблемними активами в банках України [Електронний ресурс] : Постанова України від 18.07.2019 № 97/ Офіційний сайт ВР України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
45. Звіт про фінансову стабільність Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/stability/report>.
46. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України [Текст] / В. І. Варцаба // Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Економіка; зб. наукових праць / редкол.: В.П. Мікловда (гол. ред.), В.І. Ярема , Н.Н.Пойда-Носик та інші. – Ужгород : Говерла, 2018. – Вип.1(51). – С. 311-316.
47. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>

48. Реформування діяльності рейтингових агенств на мікрорівні банківської системи України[Текст] / А. П. Кричинюк // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2015. – Вип. 4 – с.87-101

49. Концептуальні засади реалізації безвиїзного банківського нагляду[Текст] / М. Самсонов // Економічний аналіз. – 2012. – Вип. 10(3) – с. 91-93

50. Руда О.Л. Сучасний стан банківської системи України та її конкурентоспроможність / О.Л. Руда. // Ефективна економіка. – 2019. – №4. – С. 9

51. Федевич Л.С. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку / Л.С. Федевич, М.В. Ливдар. // Мукачівський державний університет. – 2019. – №20. – С. 7.

Показники роботи досліджуваних банків на кінець 2017 року

	Залежність від вкладів фізичних осіб	Прибутковість	Ліквідність	Достатність капіталу	Доля банку на ринку роздрібних депозитів	Абсолютний ріст роздрібного портфелю вкладів, млн. грн	Абсолютний ріст роздрібного портфелю вкладів, млн. дол	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, грн, %	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, дол., %	Якість фондування	Масштаб діяльності банку	Оцінка аналітиків Мінфіну	Платіжна репутація банку
Райффайзен Банк Аваль	35,42	6,98	17,26	15,12	4,53	1668,42	27,97	14,35	10,33	5	4,5	4,64	5
Укрсиббанк	31,99	3,19	12,95	11,96	2,74	806,97	3,7	13,74	1,64	5	4,1	4,73	5
Креді Агріколь Банк	22,99	3,65	8,47	10,55	1,33	106,91	-0,21	4,14	-0,16	5	3,4	4,82	5
ОТП Банк	38,23	3,36	8,65	11,82	2,1	583,09	-2,67	13,78	-1,41	5	3,8	4,11	5
Кредобанк	38,05	3,18	6,71	10,51	1,02	52,34	3,34	1,99	4,47	5	3,1	4,47	5
Прокредит Банк	32,32	3,36	7,16	11,89	1	188,76	-0,52	9,15	-0,57	5	3	4,29	5
Укргазбанк	26,3	1,01	3,84	8,13	3,5	328,47	11,43	4,33	3,78	3	4,3	4,2	2
Ощадбанк	42,72	0,25	7,84	13,48	18,09	3834,5	79,82	8,58	6,25	3	4,9	3,84	3
Укрексімбанк	16	0,56	7,56	8,45	5,23	321,68	1,26	4,35	0,2	3	4,7	3,49	3
Альфа-Банк	51,83	1,48	2,94	8,03	4,93	972,9	57,26	12,81	11,96	2	4,6	3,93	4
ПУМБ	37,49	1,73	7,09	10,47	3,26	471,86	4,09	7,67	1,29	1	4,2	3,22	4
Правекс Банк	32,26	-2,29	9,86	19,8	0,28	29,07	-1,05	4,96	-3,84	5	1,1	4,38	5
Ідея Банк	70,42	4,01	7,22	11,83	0,46	32,45	0,9	1,69	10,13	5	2,1	3,22	5
Універсал Банк	39,07	1,76	6,62	14,91	0,43	232,2	0,52	39	1,15	1	1,9	3,49	5
Південний	34,41	0,36	12,49	9,03	1,67	107,49	10,27	3,83	6,05	1	3,5	2,33	5
Мегабанк	40,58	0,84	6,94	11,72	0,68	66,93	1,12	4,28	1,95	2	2,3	3,13	5
Таскомбанк	46,57	1,39	4,55	6,75	1,26	91,15	6,34	3,46	5,73	1	3,3	3,31	5
ПриватБанк	71,99	-9,59	9,43	9,88	35,12	6169,51	-70,5	7,57	-2,4	3	5	3,76	2
Восток Банк	33,69	1,02	15,61	7,16	0,56	71,32	3,42	11,16	5,19	1	2,2	2,33	5
А-Банк	89,03	7,69	4	15,26	0,71	338,83	2,76	13,29	18,07	1	2,6	1,89	5
Індустріал Банк	58,98	0,16	10,43	29,6	0,38	268,65	3,8	43,39	13,1	1	1,7	2,33	5
МТБ Банк	47,57	1,96	7,78	11,14	0,37	38,3	3,23	9,23	7,35	1	1,5	2,33	5
Промінвест Банк	29,73	-28,14	5,56	30,6	0,87	16,77	-5,17	0,81	-6,58	2	2,7	2,33	2
Міжнародний Інвестиційний Банк	21,81	0,96	4,71	3,19	0,39	19,52	-0,13	3,52	-0,29	1	1,8	2,96	5
Кредит Дніпро Банк	49,17	-5,04	5,39	10,02	0,87	-18,44	-3,38	-1,04	-3,78	1	2,9	2,24	5
Банк інвестицій та збережень	41,3	0,21	7,04	12,5	0,33	105,22	-5,98	31,18	-12,96	1	1,4	2,07	5
Форвард Банк	76,74	-34,11	8,81	-8,62	0,32	165,61	0,52	14,31	8,56	2	1,3	2,51	5
Сбербанк	21,5	0,29	5,28	12,36	1,67	84,96	-1864	6,62	-7,33	2	3,7	1,8	5

Показники роботи досліджуваних банків на кінець 2018 року

	Залежність від вкладів фізичних осіб	Прибутковість	Ліквідність	Достатність капіталу	Доля банку на ринку роздрібних депозитів	Абсолютний ріст роздрібного портфелю вкладів, млн. грн	Абсолютний ріст роздрібного портфелю вкладів, млн. дол	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, грн, %	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, дол., %	Якість фондування	Масштаб діяльності банку	Оцінка аналітиків Мінфіну	Платіжна репутація банку
Райффайзен Банк Аваль	34,7	6,73	17,09	14,69	4,6	1374,23	-7	9,51	-2,48	5	4,5	4,78	5
Укрсиббанк	33,08	5,36	12,81	12,76	2,99	1285,16	-9,19	18,71	-3,48	5	4,1	4,78	5
Креді Агріколь Банк	23,5	4,59	7,98	12,81	1,32	32,11	-6,16	1,13	-4,24	5	3,5	4,78	5
ОТП Банк	40,78	6,3	8,82	15,99	2,21	359,58	-1,55	7,26	-0,72	5	3,9	4,44	5
Кредобанк	39,06	3,35	6,9	12,2	1,13	55,68	-3,09	1,75	-3,27	5	3,4	4,33	5
Прокредит Банк	30,83	3,5	4,7	14,21	1,09	99,77	6,3	4,56	5,64	5	3,1	4,33	5
Укргазбанк	27,5	1,01	5,22	6,99	4,14	607,67	22,66	7,12	5,55	3	4,3	4,56	2
Ощадбанк	47,45	0,06	6,74	8,44	18,63	195,46	11,32	0,38	0,74	3	4,9	4,67	4
Укрексімбанк	17,1	0,58	5,13	5,28	5,15	894,45	1,93	11,88	0,3	3	4,60	3,89	4
Альфа-Банк	58,02	2,29	3,99	8,29	6,29	1640,02	12,35	14,14	1,85	2	4,7	4,44	4
ПУМБ	39,76	4,23	6,55	12,74	3,4	467,47	9,11	6,49	2,69	1	4,2	3,56	4
Правекс Банк	51,47	-2,83	27,66	44,52	0,25	85,65	0,55	16,06	2,33	5	1,4	4,11	5
Ідея Банк	71,44	8,64	5,09	17,09	0,49	127,26	-1,01	6,1	-9,14	5	2,1	3,11	5
Універсал Банк	57,57	1,24	5,85	10,47	0,85	669,09	11,74	36,8	21,59	1	3	3,11	5
Південний	37,75	1,12	9,17	10,1	1,66	24,26	-19,99	0,78	-9,42	1	3,8	2,67	5
Мегабанк	43,79	0,38	7,53	10,06	0,76	91,81	-2,4	4,66	-3,52	2	2,7	3	5
Таскомбанк	50,97	2,72	6,54	12,12	1,56	403,05	16,97	13,32	11,64	1	3,7	3,44	5
ПриватБанк	70,79	4,31	9,92	11,16	34,86	2350,94	-147,29	2,28	-5,37	3	5	4,78	2
Восток Банк	28,72	1,34	13,84	7,54	0,49	46,54	-5,62	7,08	-7,99	1	2,2	2,67	5
А-Банк	78,05	13,08	4,95	20,77	0,61	134,26	-1,35	5,41	-7,37	1	2,5	2,33	5
Індустріал Банк	43,25	0,44	9,71	25,06	0,32	-57,25	-1,06	-6,58	-3,43	1	1,7	2,89	5
МТБ Банк	46,54	0,45	8,44	13,76	0,39	-19,27	-1,83	-3,16	-3,46	1	1,9	2,67	5
Промінвест Банк	28,61	-19,99	8,12	19,99	0,62	-67,73	-5,77	-3,53	-10,88	2	2,6	1,56	2
Міжнародний Інвестиційний Банк	31,92	0,7	3,23	3,72	0,57	19,74	39,75	4,05	86,69	1	2,3	2,56	5
Кредит Дніпро Банк	43,97	-2,35	2,58	10,43	0,78	16,63	-7,13	0,85	-9,2	1	2,9	2,67	5
Банк інвестицій та збережень	47,64	0,24	8,21	12,93	0,34	14,12	-1,4	2,16	-3,46	1	1,8	2,33	5
Форвард Банк	94,64	-9,34	6,45	13,93	0,28	31,92	-0,8	2,48	-20,02	2	1,5	3	5
Сбербанк	21,68	-20,87	6,32	15,39	1,1	-25,65	-35,72	-1,71	-19,26	2	3,3	1,78	5

Показники роботи досліджуваних банків на кінець 2019 року

	Залежність від вкладів фізичних осіб	Прибутковість	Ліквідність	Достатність капіталу	Доля банку на ринку роздрібних депозитів	Абсолютний ріст роздрібного портфелю вкладів, млн. грн	Абсолютний ріст роздрібного портфелю вкладів, млн. дол	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, грн, %	Відносний ріст роздрібного портфелю вкладів, дол., %	Якість фондування	Масштаб діяльності банку	Оцінка аналітиків Мінфіну	Платіжна репутация банку
Райффайзен Банк Аваль	33,15	5,54	16,21	14,11	4,75	1573,73	38,94	9,82	11,92	5	4,5	4,82	5
Укрсиббанк	39,84	4,85	13,17	12,61	3,39	1306,21	49,39	17,26	13,48	5	4,1	4,64	5
Креді Агріколь Банк	23,99	5,08	14,43	14,6	1,31	535,3	3,6	16,28	2,56	5	3,4	4,73	5
ОТП Банк	39,24	6,53	8,89	17,32	2,64	1212,45	37,4	20,38	13,59	5	3,9	4,56	5
Кредобанк	39,68	3	7,8	13,52	1,19	239,33	4,66	6,45	4,39	5	3,3	4,56	5
Прокредит Банк	32,4	3,1	4,03	16,51	1,17	306,68	15,1	13,26	10,27	5	3,1	4,56	5
Укргазбанк	24,84	1,29	10,37	6,95	4,99	1122,3	163,6	11,49	30,28	3	4,6	4,38	2
Ощадбанк	45,32	0,12	18,09	7,66	18,97	2561,49	135,27	4,56	7,47	3	4,9	4,2	4
Укрексімбанк	19,62	0,66	6,84	6,98	4,67	712,65	24,06	8,5	3,54	3	4,3	3,4	4
Альфа-Банк	57,83	2,41	8,74	11,45	6,63	1931,18	37,59	13,07	4,67	2	4,7	4,38	4
ПУМБ	44,52	4,98	8,59	16,37	3,73	1807,7	17,11	18,89	4,58	1	4,2	3,84	4
Правекс Банк	48,12	-2,37	14,19	32,82	0,34	105,76	7,65	14,37	21,49	5	2,1	3,58	5
Ідея Банк	74,49	7,87	6,07	17,15	0,6	135,86	-0,18	4,61	-1,69	5	2,6	3,67	5
Універсал Банк	65,4	4,07	5,98	9,57	1,9	1974,92	24,73	38,51	20,65	1	3,8	3,76	5
Південний	38,55	1,17	14,35	10,66	1,66	90,61	1,79	2,48	0,78	1	3,7	3,13	5
Мегабанк	43,64	0,29	4,29	9,75	0,67	53,18	-1,9	2,49	-2,91	2	2,7	2,33	5
Таскомбанк	47,78	2,48	7,44	13,44	1,44	96,59	5,14	2,97	2,72	1	3,5	3,67	5
ПриватБанк	69,73	10,94	12,35	17,36	32,76	6863,52	62,18	5,97	2,55	3	5	4,29	3
Восток Банк	32,32	1,64	14,63	8,22	0,58	204,07	9,14	21,42	11,81	1	2,3	2,42	5
А-Банк	81,18	,69	4,47	14,46	0,81	589,53	4,37	14,76	21,77	1	3	2,51	5
Індустріал Банк	53,04	0,54	10,66	32,53	0,26	3,3	-0,15	0,42	-0,87	1	1,8	3,13	5
МТБ Банк	46,6	1,18	8,86	13,77	0,41	86,18	1,82	13,1	2,96	1	2,2	2,6	5
Промінвест Банк	14,95	5,92	10,4	33,03	0,2	-756,55	-19,19	-50,19	-60,97	2	1,1	1,44	2
Міжнародний Інвестиційний Банк	17,57	0,41	5,78	5,74	0,21	-32,1	-51,75	-6,51	-67,96	1	1,4	2	5
Кредит Дніпро Банк	44,9	3,28	9,25	16,05	0,6	117,71	-4,47	6,09	-7,69	1	2,5	2,51	5
Банк інвестицій та збережень	42,94	0,61	8,18	14,69	0,25	3,51	-0,16	0,52	-0,52	1	1,5	2,24	5
Форвард Банк	91,55	6,37	6,3	16,71	0,3	109,65	0,8	7,68	17,18	2	1,9	2,87	5
Сбербанк	21,8	0,93	8,31	29,81	0,77	75,27	-12,56	4,9	-10,19	2	2,9	1,8	5

Усереднені показники роботи досліджуваних банків за три роки (кінець 2017-2019 рр)

	Залежність від вкладів фізичних осіб	Прибутковість	Ліквідність	Достатність капіталу	Доля банку на ринку роздрібних депозитів	Абсолютне зростання роздрібною портфелю вкладів, млн. грн	Абсолютне зростання роздрібною портфелю вкладів, млн. дол	Відносне зростання роздрібною портфелю вкладів, грн, %	Відносне зростання роздрібною портфелю вкладів, дол., %	Якість фондування	Масштаб діяльності банку	Оцінка аналітиків Мінфіну	Платіжна репутація банку
Райффайзен Банк Аваль	34,42	6,42	6,85	14,64	4,63	1 538,79	19,97	11,23	6,59	5,00	4,50	4,75	5,00
Укрсиббанк	34,97	4,47	12,98	12,44	3,04	1 132,78	14,63	16,57	3,88	5,00	4,10	4,72	5,00
Креді Агріколь Банк	23,49	4,44	10,29	12,65	1,32	224,77	-0,92	7,18	-0,61	5,00	3,43	4,78	5,00
ОТП Банк	39,42	5,40	8,79	15,04	2,32	718,37	11,06	13,81	3,82	5,00	3,87	4,37	5,00
Кредобанк	38,93	3,18	7,14	12,08	1,11	115,78	1,64	3,40	1,86	5,00	3,27	4,45	5,00
Прокредит Банк	31,85	3,32	5,30	14,20	1,09	198,40	6,96	8,99	5,11	5,00	3,07	4,39	5,00
Укргазбанк	26,21	1,10	6,48	7,36	4,21	686,15	65,90	7,65	13,20	3,00	4,40	4,38	2,00
Ощадбанк	45,16	0,14	10,89	9,86	18,56	2 197,15	75,47	4,51	4,82	3,00	4,90	4,24	3,67
Укрексімбанк	17,57	0,60	6,51	6,90	5,02	642,93	9,08	8,24	1,35	3,00	4,53	3,59	3,67
Альфа-Банк	55,89	2,06	5,22	9,26	5,95	1 514,70	35,73	13,34	6,16	2,00	4,67	4,25	4,00
ПУМБ	40,59	3,65	7,41	13,19	3,46	915,68	10,10	11,02	2,85	1,00	4,20	3,54	4,00
Правекс Банк	43,95	-2,50	17,24	32,38	0,29	73,49	2,38	11,80	6,66	5,00	1,53	4,02	5,00
Ідея Банк	72,12	6,84	6,13	15,36	0,52	98,52	-0,10	4,13	-0,23	5,00	2,27	3,33	5,00
Універсал Банк	54,01	2,36	6,15	11,65	1,06	958,74	12,33	38,10	14,46	1,00	2,90	3,45	5,00
Південний	36,90	0,88	12,00	9,93	1,66	74,12	-2,64	2,36	-0,86	1,00	3,67	2,71	5,00
Мегабанк	42,67	0,50	6,25	10,51	0,70	70,64	-1,06	3,81	-1,49	2,00	2,57	2,82	5,00
Таскомбанк	48,44	2,20	6,18	10,77	1,42	196,93	9,48	6,58	6,70	1,00	3,50	3,47	5,00
ПриватБанк	70,84	1,89	10,57	12,80	34,25	5 127,99	-51,87	5,27	-1,74	3,00	5,00	4,28	2,33
Восток Банк	31,58	1,33	14,69	7,64	0,54	107,31	2,31	13,22	3,00	1,00	2,23	2,47	5,00
А-Банк	82,75	7,15	4,47	16,83	0,71	354,21	1,93	11,15	10,82	1,00	2,70	2,24	5,00
Індустріал Банк	51,76	0,38	10,27	29,06	0,32	71,57	0,86	12,41	2,93	1,00	1,73	2,78	5,00
МТБ Банк	46,90	1,20	8,36	12,89	0,39	35,07	1,07	6,39	2,28	1,00	1,87	2,53	5,00
Промінвест Банк	24,43	-14,07	8,03	27,87	0,56	-269,17	-10,04	-17,64	-26,14	2,00	2,13	1,78	2,00
Міжнародний Інвестиційний Банк	23,77	0,69	4,57	4,22	0,39	2,39	-4,04	0,35	6,15	1,00	1,83	2,51	5,00
Кредит Дніпро Банк	46,01	-1,37	5,74	12,17	0,75	38,63	-4,99	1,97	-6,89	1,00	2,77	2,47	5,00
Банк інвестицій та збережень	43,96	0,35	7,81	13,37	0,31	40,95	-2,51	11,29	-5,65	1,00	1,57	2,21	5,00
Форвард Банк	87,64	-12,36	7,19	7,34	0,30	102,39	0,17	8,16	1,91	2,00	1,57	2,79	5,00
Сбербанк	21,66	-6,55	6,64	19,19	1,18	44,86	-637,43	3,27	-12,26	2,00	3,30	1,79	5,00

